

GIG
CYMRU
NHS
WALES

Iechyd Cyhoeddus
Cymru
Public Health
Wales

A yw Brexit wedi newid darganfod ac atal masnach anghyfreithlon mewn cyffuriau, alcohol a thybaco yng Nghymru?

Mehefin 2023

Awduron

- Katie Cresswell, Cyn Uwch Gynorthwydd Ymchwil Iechyd y Cyhoedd
- Louisa Petchey, Uwch Arbenigwr Polisi
- Leah Silva, Uwch Swyddog Datblygu Polisi a Thystiolaeth Ryngwladol

Cyfranwyr

Hoffem ddiolch i gydweithwyr yn Iechyd Cyhoeddus Cymru am ddarparu adborth a chyfrannu at ddatblygiad yr adroddiad: Josie Smith, Julie Bishop, Kerry Bailey, Jo Peden a Sumina Azam.

Hoffem hefyd ddiolch i Allyson Brown, Heddlu De Cymru a Dr. Allen Gallagher, Prifysgol Caerfaddon am eu cyfraniadau i ddatblygiad yr adroddiad.

Cyfyngiadau

Oherwydd natur gymhleth ac amser real y deunydd pwnc, mae'r dystiolaeth a ddefnyddir yn y papur briffio yn gymysgedd o lenyddiaeth lwyd ac academiaidd. Roedd llenyddiaeth lwyd yn cynnwys adroddiadau gan sefydliadau anllywodraethol, adroddiadau'r llywodraeth, darnau gan Felinau Trafod, papurau polisi, blogiau arbenigwyr ac erthyglau newyddion. Roedd llenyddiaeth academiaidd yn cynnwys darnau barn arbenigol yn seiliedig ar theori, ymchwil sylfaenol, ac adolygiadau llenyddiaeth.

Nododd yr ymchwilwyr hefyd ddiffyg gwybodaeth am alcohol anghyfreithlon. Mae angen ymchwil pellach ar y pwnc hwn.

World Health Organization
Collaborating Centre on Investment
for Health and Well-being

GIG
CYMRU
NHS
WALES | Iechyd Cyhoeddus
Cymru
Public Health
Wales

ISBN: 978-1-83766-164-0

Gellir atgynhyrchu'r deunydd a gynhwysir yn y ddogfen hon o dan delerau'r Drwydded Llywodraeth Agored (OGL) www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3 cyn belled â'i fod yn cael ei wneud yn gywir ac nad yw'n cael ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol. Cydnabyddiaeth i'w nodi i Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru. Mae hawlfraint yn y drefn deipograffyddol, y dyluniad a'r gosodiad yn perthyn i Ymddiriedolaeth GIG Iechyd Cyhoeddus Cymru.

Ynglŷn â'r papur briffio hwn

Mae cyffuriau, alcohol a thybaco sy'n cael eu masnachu'n anghyfreithlon yn cael effaith niweidiol ar iechyd a llesiant y boblogaeth sy'n fwy na'r risg a berir eisoes gan eu ffurfiau cyfreithiol. Yng Nghymru, mae marwolaethau o gyffuriau anghyfreithlon bellach ar eu lefelau uchaf ers dechrau cadw cofnodion yn 1993. Mae marwolaethau alcohol hefyd yn uchel, ac ysmegu yw prif achos marwolaethau y gellir eu hatal yng Nghymru o hyd.

Mae'r papur briffio hwn gan Iechyd Cyhoeddus Cymru yn crynhoi'r systemau rhyngwladol y cymerodd y DU a Chymru ran ynddynt i fynd i'r afael ag alcohol, tybaco a chyffuriau anghyfreithlon cyn Brexit. Yna bydd yn archwilio sut mae'r rhain wedi newid ar ôl Brexit a pha effaith bosibl y gallant ei chael ar iechyd a llesiant yng Nghymru.

Mae'r cynnydd sylweddol mewn marwolaethau a derbyniadau i'r ysbyty sy'n gysylltiedig â defnyddio cyffuriau ac alcohol anghyfreithlon, ochr yn ochr â'r risg barhaus a achosir gan dybaco, yn argyfwng iechyd cyhoeddus sy'n gofyn am gydweithio a chydgyssylltu traws-sector ac aml-asiantaeth. Gobeithiwn y bydd y papur briffio hwn yn adnodd gwerthfawr i'r rhai sy'n ymwneud â mynd i'r afael â masnach anghyfreithlon (e.e. cynghorau tref, dinas a sir, swyddogion gorfodi'r gyfraith, gwybodaeth data a swyddogion tollau), ac o ddiddordeb ehangach i weithwyr iechyd y cyhoedd proffesiynol a swyddogion sy'n gweithio ar bolisi iechyd y cyhoedd fel modd o ddangos y ffyrdd niferus y mae gan Brexit y potensial i ddylanwadu ar iechyd a llesiant pobl Cymru.

Tabl 1. Rhestr o derminoleg

Cyffuriau anghyfreithlon

Yn yr adroddiad hwn, defnyddiwn y term 'cyffuriau' i olygu pob cyffur anghyfreithlon. Diffinnir hyn fel unrhyw gyffur a enwir yn Neddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971 neu Ddeddf Sylweddau Seicoweithredol 2016. Mae'r Deddfau hyn yn ei gwneud yn anghyfreithlon i feddu ar neu gyflenwi cyffuriau fel heroin, crac cocên a chyffuriau synthetig (1)(2)(3). Mae cyffuriau anghyfreithlon eraill hefyd yn cynnwys meddyginiaethau presgripsiwn heb eu rheoleiddio a meddyginiaeth bresgripsiwn ffug.

Alcohol anghyfreithlon

Yn yr adroddiad hwn, mae'r term 'alcohol anghyfreithlon' yn cyfeirio at alcohol a gynhyrchwyd neu a werthwyd yn anghyfreithlon a chynhyrchion alcohol cyfreithlon wedi'u smyglo. Fodd bynnag, mae peth casglu a monitro data yn cyfeirio ar alcohol a werthir heb gael ei drethu'n briodol yn unig, neu gall hefyd gynnwys mathau eraill o 'alcohol heb eu cofnodi', gan gynnwys alcohol cartref ac alcohol dirprwyol nad yw i'w yfed gan bobl (e.e. cegolch a phersawr). (4).

Tybaco anghyfreithlon

Yn yr adroddiad hwn, defnyddir y term 'tybaco anghyfreithlon' fel term cyffredinol sy'n cynnwys (5):

- Tybaco ffug - gweithgynhyrchu a gwerthu cynhyrchion yn anghyfreithlon heb ganiatâd y nod masnach neu ddeiliad yr hawlfraint;
- Tybaco nad yw treth wedi'i thalu arno (wedi'i smyglo) - mewnfario a gwerthu cynhyrchion dilys yn anghyfreithlon heb dalu treth; a
- Sigarêts gwyn rhad (anghyfreithlon) – sigarêts a weithgynhyrchir yn benodol ar gyfer y farchnad anghyfreithlon ac a fewnforiwyd yn anghyfreithlon i'r DU; a
- Smygledig – cynnyrch wedi'u smyglo o ardaloedd treth isel i'r DU i'w hailwerthu.

Masnach anghyfreithlon

Yn yr adroddiad hwn, ystyr 'masnach anghyfreithlon' yw unrhyw arfer neu ymddygiad a waherddir gan y gyfraith ac sy'n ymwneud â chynhyrchu, cludo, derbyn, meddiannu, dosbarthu, gwerthu neu brynu, gan gynnwys unrhyw arfer neu ymddygiad y bwriedir iddo hwyluso gweithgaredd o'r fath (20).

Canfyddiadau allweddol

- Mae Brexit **wedi newid y ffordd y gall y DU a Chymru gymryd rhan yn y gwaith o ganfod ac atal alcohol, tybaco a chyffuriau a fasnachir yn anghyfreithlon**. Mae gan hyn oblygiadau i iechyd a llesiant pobl yng Nghymru a thu hwnt.
- Mae **marwolaethau o gyffuriau** wedi cyrraedd eu lefelau uchaf erioed yng Nghymru. Mae **marwolaethau o alcohol** hefyd yn bryderus o uchel, ac **ysmygu yw prif achos marwolaethau y gellir eu hatal yng Nghymru o hyd**. Mae cyffuriau, alcohol a thybaco a fasnachir yn anghyfreithlon yn cael effaith niweidiol ar iechyd a llesiant y boblogaeth **sy'n fwy na'r risg a berir eisoes gan eu ffurfiau cyfreithiol**, gan wneud canfod ac atal masnach anghyfreithlon yn y nwyddau hyn yn hanfodol. Mae unigolion o'r **ardaloedd gwaethaf eu byd yn y DU a Chymru yn fwy tebygol o brofi canlyniadau iechyd negyddol** o'r defnydd o gynhyrchion anghyfreithlon, gan gynnwys marwolaethau a mynd i'r ysbyty.
- Y prif ffyrdd y mae Brexit wedi newid cydweithio rhwng y DU a'r UE yw drwy:
 - **Rhannu data a gwybodaeth:** Nid oes gan y DU yr un mynediad i nifer o gronfeydd data'r UE ar gyfer adnabod troseddwr a gweithgarwch anghyfreithlon ledled Ewrop ag yr oedd ganddi cyn Brexit, gan leihau ei gallu i ganfod ac atal masnach anghyfreithlon yn y DU a Chymru o bosibl.
 - **Rheolaethau ffiniau a mewnfario:** Nawr bod y DU yn eistedd y tu allan i'r UE, nid yw bellach yn cymryd rhan yn y Farchnad Sengl na'r Undeb Tollau. Gallai hyn fod yn fanteisiol ar gyfer mynd i'r afael â masnach anghyfreithlon os yw nwyddau'n destun gwiriadau ychwanegol ar ffiniau'r DU. Fodd bynnag, mae cytundebau masnach ryngwladol newydd a chynigion ar gyfer porthladdoedd rhydd yn y DU a Chymru, yn creu cyfleoedd newydd, y gall troseddwr geisio manteisio arnynt i smyglo nwyddau anghyfreithlon i Gymru a'r DU.
 - **Cyflenwad a galw:** Yn dilyn Brexit, mae'r DU yn negodi cytundebau masnach ryngwladol newydd, sydd â'r potensial i greu llwybrau cyflenwi a chyfleoedd newydd ar gyfer camfanteisio troseddol. Mae gan Brexit hefyd y potensial i lunio'r galw am alcohol, tybaco a chyffuriau anghyfreithlon yn y DU a Chymru drwy gynyddu amlygiad, iechyd meddwl gwael, a straen ariannol; y mae pob un yn ffactor risg ar gyfer mwy o ddefnydd a/neu gamddefnydd.
- Mae angen i **strategaethau effeithiol ar gyfer lleihau masnach anghyfreithlon mewn alcohol, tybaco a chyffuriau** yn y DU a Chymru er budd iechyd a llesiant y boblogaeth:
 - Ystyried sut mae **Brexit wedi effeithio ar gydweithio rhyngwladol ar gyfer canfod ac atal masnach anghyfreithlon**, yn ogystal â'i botensial i **siapio cyflenwad nwyddau anghyfreithlon** drwy gyttundebau masnach ryngwladol newydd; ac
 - Ymateb i'r ffyrdd y mae **Brexit wedi cael effaith negyddol ar iechyd a llesiant yng Nghymru i leihau'r galw** am y nwyddau hyn.

1. Pa risg y mae masnach anghyfreithlon mewn cyffuriau, alcohol a thybaco yn ei achosi i iechyd?

Mae wedi'i sefydlu ers tro bod alcohol, tybaco a chyffuriau yn cael effaith niweidiol ar iechyd a llesiant (6)(7). Mae gan bob un o'r sylweddau hyn eu heffaith unigol ar iechyd: Gall yfed "risg uchel" – mwy na 14 uned o alcohol yr wythnos – achosi canserau, clefyd yr afu a'r galon, a niwed i'r ymennydd, tra gall yfed "sesiwn sengl" waethygu problemau iechyd meddwl a chyfrannu at ymddygiad treisgar (8)(9); mae tybaco yn achosi afiechydon yr ysgyfaint a chanserau (10); ac mae effaith cyffuriau yn amrywio yn ôl math, ond gall y rhan fwyaf gael effeithiau iechyd corfforol a meddyliol negyddol (7). Gall defnydd gormodol o unrhyw un o'r sylweddau hyn arwain at farwolaeth gynnar.

Mae masnach anghyfreithlon yn peri risg pellach i iechyd. Mae cynhyrchion anghyfreithlon yn aml yn is-safonol, gan nad ydynt yn mynd drwy'r rheolaethau rheoleiddio gofynnol, ac o'r herwydd yn cyfrannu ymhellach at effeithiau negyddol presennol alcohol, tybaco a chyffuriau ar iechyd corfforol a meddyliol (11). Gweler Tabl 2 i gael gwybodaeth fanylach am oblygiadau'r sylweddau hyn i iechyd y cyhoedd.

Mae masnach o'r math hwn hefyd yn cael effaith sylweddol ar yr economi (11). Mae gan fasnach anghyfreithlon y potensial i gostio 2.2 triliwn o USD y flwyddyn i'r economi fyd-eang (3% o economi'r byd) (gweler Blwch 1) (12). Mae hynny oherwydd bod masnachu alcohol a chynhyrchion tybaco yn anghyfreithlon yn golygu bod y trethi ar y nwyddau hyn yn mynd heb eu talu. Mae cost i hyn gan ei fod yn golygu bod llai o arian cyhoeddus ar gael i'w wario ar feysydd sy'n bwysig i iechyd y cyhoedd, megis addysg, tai, a gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol (13).

Blwch 1. Effaith economaidd cyffuriau, alcohol a thybaco anghyfreithlon

- Mae'r niwed o gamddefnyddio cyffuriau e.e. niwed sy'n gysylltiedig ag iechyd a throeddau, yn costio tua £19.3 biliwn y flwyddyn i'r DU (14). Yn 2017, amcangyfrifwyd bod y farchnad fyd-eang ar gyfer meddyginiaethau ffug yn 200 biliwn USD ac yn tyfu'n flynyddol (15).
- Costiodd alcohol anghyfreithlon £1.2 biliwn i Lywodraeth y DU mewn trethi heb eu talu rhwng 2020-2021 (16).
- Costiodd tybaco anghyfreithlon £2.5 biliwn i Lywodraeth y DU mewn trethi heb eu talu rhwng 2020-2021 (16)(17).

Mae masnach anghyfreithlon fel arfer yn cael ei chyflawni gan droseddwr a grwpiau troseddau cyfundrefnol, ond gall hefyd gael ei chyflawni gan sefydliadau cyfreithlon nad yw eu gweithrediadau busnes yn bodloni'r cyfreithiau a'r rheoliadau cymwys (18)(19)(11). Yna gellir bwydo elw a wneir o fasnach anghyfreithlon yn ôl i weithgareddau troseddol eraill, megis masnachu mewn rhyw, a all gael canlyniadau negyddol pellach i iechyd y cyhoedd. (20)(21)(22) (23)(24)(11)(25).

Tabl 2. Nifer yr achosion o gyffuriau anghyfreithlon, alcohol a thybaco a'u heffeithiau ar iechyd yn y DU a Chymru

Cyffuriau

Ystyrir mai'r farchnad gyffuriau anghyfreithlon yw'r farchnad droseddol fwyaf yn Ewrop (26). Mae'r rhan fwyaf o fathau o gyffuriau anghyfreithlon yn tarddu dramor ac yn cael eu masnachu i mewn i'r DU trwy wahanol lwybrau (27). Mae asesiadau'r Asiantaeth Troseddu Cenedlaethol (NCA) wedi dangos bod "y galw am gyffuriau yn y DU yn parhau'n uchel a'r duedd gyffredinol yw bod y defnydd o gyffuriau yn cynyddu" (28). Yn 2019 a 2020, dywedodd bron i 3 o bob 100 o bobl (2.7%) yn y DU eu bod yn defnyddio cocên, gyda'r DU yn defnyddio tua 117 tunnell o gocên bob blwyddyn. Mae tua 300,000 o bobl yn y DU yn defnyddio heroin, gan ddefnyddio tua 38 tunnell y flwyddyn (28).

Dywedodd dros 3 miliwn o oedolion o Gymru a Lloegr eu bod wedi defnyddio cyffuriau yn 2020 (14). Y cyffuriau a ddefnyddir amlaf yw canabis, cocên powdr, MDMA, cetamin ac amffetamin (29). Bu cynnydd diweddar yn nifer y meddyginiaethau presgripsiwn heb eu rheoleiddio ar y farchnad ee Benzodiazepinau fel Xanax a gabapentinodiai (30)(31).

Mae camddefnyddio cyffuriau yn cael effaith sylweddol ar iechyd a llesiant poblogaeth Cymru. Mae'r rhain yn cynnwys: problemau iechyd meddwl (ee gorbryder, iselder a hunanladdiad), niwed i'r ysgyfaint, clefyd cardiofasgwlaidd a marwolaeth gynnar (2).

Mae'r nifer uchaf erioed o farwolaethau wedi'u priodoli i ddefnyddio cyffuriau anghyfreithlon yng Nghymru. Yn 2021, bu 322 o farwolaethau o ganlyniad i wenwyno gan gyffuriau yng Nghymru, cynnydd o 44% ers 2020 (164). Diffiniwyd 65% o farwolaethau o wenwyno gan gyffuriau fel marwolaethau camddefnyddio cyffuriau, yn benodol marwolaethau o gyffuriau yn ymwneud â chyffuriau anghyfreithlon a reolir o dan Ddeddf Camddefnyddio Cyffuriau 1971 a deddfwriaeth gysylltiedig (164). Yn ogystal â diazepam, cocên a methadon, opioidau oedd y grŵp sylweddau a adroddwyd amlaf, gyda 93% ohonynt yn ymwneud â heroin neu forffin (164).

Gan nad yw'r farchnad cyffuriau anghyfreithlon yn cael ei rheoleiddio ychwaith, nid oes unrhyw sicrwydd bod cyffuriau a brynwyd fel y'u disgrifir nac yn rhydd o gynhyrchion eraill sy'n niweidiol i iechyd. Er enghraifft, mae cyffuriau yn aml wedi'u heintio neu eu cyfuno â chynhyrchion rhatach er mwyn creu elw uwch (11)(32). Er y gall yr ychwanegiadau hyn fod yn ddiniwed, neu'n llai niweidiol na'r cyffur ei hun, gall rhai fod yn hynod beryglus i iechyd (33)(34). Mae absenoldeb rheoleiddio hefyd yn golygu y gall cyffuriau, gan gynnwys meddyginiaethau wedi'u smyglo, gael eu storio'n anghywir a dod yn anniogel i'w defnyddio (11).

Yng Nghymru, mae polisi cyffuriau wedi'i wreiddio mewn dull lleihau niwed, sy'n cydnabod camddefnyddio sylweddau fel mater iechyd a gofal cymdeithasol yn hytrach nag un sy'n gysylltiedig â chyfiawnder troseddol yn unig (35). Yn 2021, cyflwynodd Llywodraeth y DU strategaeth gyffuriau newydd a ddaeth â hi'n agosach at ddull Cymru, sy'n ceisio lleihau'r cyflenwad a'r galw am gyffuriau drwy ddarparu system driniaeth ac adferiad o ansawdd uchel (36). Yn y gorffennol, mae arbenigwyr a gwleidyddion wedi beirniadu'r dull dim goddefgarwch presennol o ran cyffuriau a chyfreithiau cyffuriau yn y DU fel un sy'n methu trwy gosbi'r rhai mwyaf agored i niwed, gyrru masnach dan ddaear a bwydo arian yn ôl i bocedi troseddwr (35). Maen nhw'n gweld gwledydd, fel Portiwgal, fel rhai sy'n dangos manteision blaenoriaethu iechyd y cyhoedd (trin ac atal) dros droseddoli, a thrin defnyddwyr cyffuriau fel cleifion, nid troseddwr (35).

Alcohol

Rhwng 2020-2021 amcangyfrifwyd, yn seiliedig ar yr amcangyfrifon bwllch treth, bod alcohol yn gyfrifol am bron i un rhan o ddeg (9%) o'r farchnad anghyfreithlon (16). Mae yfed alcohol yn rheolaidd â goblygiadau iechyd y cyhoedd difrifol, gan gynnwys: pwysedd gwaed uchel, canser a chlefyd y galon (21)(37). Oherwydd nad yw alcohol a gynhyrchir yn anghyfreithlon wedi'i reoleiddio, mae mwy o risg yn gysylltiedig â'i ddiogelwch a'i ansawdd (38)(39)(21). Mae alcohol anghyfreithlon yn aml yn gryfach ac yn rhatach. Gall hefyd gael ei gynhyrchu gan ddefnyddio alcoholau peryglus (ee methanol), neu gemegau fel hylif gwrth-rewi, a all achosi cyfog, dallineb a hyd yn oed marwolaeth (21)(39).

Mae marwolaethau alcohol-benodol wedi cyrraedd lefelau pryderus yng Nghymru. Yn 2021, cododd cyfraddau marwolaethau alcohol-benodol yng Nghymru o gymharu â 2020; roedd 15 o farwolaethau alcohol-benodol fesul 100,000 o bobl yng Nghymru (165). O'u cymharu â 2019 – y flwyddyn gyn-bandemig ddiwethaf – cynyddodd cyfraddau marwolaethau alcohol-benodol 27.1% yng Nghymru a 27.5% yn Lloegr (165).

Tybaco

Mae'r DU yn cael ei chydabod fel arweinydd byd ym maes rheoli tybaco (40)(41), ond mae'n parhau i fod yn farchnad darged ar gyfer nwyddau anghyfreithlon; sy'n peri risg diogelwch, iechyd ac economaidd i'r DU (42)(43). Mae defnyddio tybaco yn gysylltiedig â chanserau a chlefydau'r galon ac anadlol. Mae tybaco hefyd yn ffactor allweddol sy'n cyfrannu at farwolaethau o glefydau heintus (157). Ysmygu yw prif achos marwolaethau y gellir eu hosgoi yng Nghymru gyda thua 5,600 o farwolaethau ymhlith pobl 35 oed a hŷn i'w priodoli i ysmegu yn 2018 (167).

Yn fyd-eang, amcangyfrifir bod 1 o bob 10 cynnyrch tybaco yn anghyfreithlon (43). Rhwng 2020-2021, cynyddodd hyn i 16% yn y DU (16)(17), ac roedd cyfran y farchnad yn uwch eto i Gymru (23)(44). Yn ôl un arolwg yn y DU, roedd 20% o ymatebwyr wedi cael cynnig sigarêts marchnad ddu (18).

Mae tybaco anghyfreithlon yn tanseilio ystod o fesurau rheoli tybaco a ddefnyddir i leihau'r defnydd o dybaco a'i effeithiau negyddol ar iechyd (18)(44)(23)(24)(45) fel:

- Rhybuddion iechyd - mae'n gyfreithiol ofynnol cael delweddau rhybuddion iechyd ar becynau tybaco. Yn aml nid oes gan gynhyrchion anghyfreithlon y ddelwedd hon neu nid ydynt yn bodloni'r manylebau ee maent wedi'u hysgrifennu mewn print llai neu mewn iaith dramor (44)(24)(46).
- Cyfyngiad oedran – mae cynhyrchion cyfreithlon wedi'u cyfyngu i rai dros 18 oed. Gwerthir cynhyrchion anghyfreithlon i bobl o unrhyw oedran, gan gynyddu eu hygyrchedd i blant a phobl ifanc (44)(23)(18)(46)(24). Er enghraifft, mae dros hanner (55%) y rhai 14 a 15 oed sy'n ysmegu yn prynu tybaco anghyfreithlon (23).
- Treth – caiff cynhyrchion tybaco eu trethu ar gyfraddau uwch i atal eu defnydd (43). Gall prisiau isel achosi i ysmygwyr sydd wedi rhoi'r gorau iddi ailwaelu, a'i wneud yn fwy hygyrch i'r rhai ar incwm is (5)(47)(23)(48).

2. Beth yw rôl cydweithredu rhyngwladol wrth fynd i'r afael â masnach anghyfreithlon?

Yn ôl ei hanfod, mae masnachu cyffuriau, alcohol a thybaco anghyfreithlon i Gymru a'r DU yn ei gwneud yn ofynnol iddo gael ei gynhyrchu'n gyntaf gan wledydd eraill a'i fasnachu drwyddynt. O ganlyniad, mae llawer o'r mecanweithiau i fynd i'r afael â masnach anghyfreithlon yn cynnwys cydweithredu a chydweithio â'r gwledydd eraill hyn. Mae globaleiddio, a chydgyssylltiad cynyddol y byd, wedi helpu i ehangu cyfleoedd masnachu anghyfreithlon, gan wneud y dasg o'i blismona'n galetach a chydweithio rhwng gwledydd hyd yn oed yn bwysicach. (49)(11).

Mae tri phrif fecanwaith ar gyfer cydweithredu rhyngwladol a all helpu i fynd i'r afael â masnach anghyfreithlon:

Rhannu data a chudd-wybodaeth gorfodi'r gyfraith

Mae Asiantaeth Troseddau Cenedlaethol y DU yn glir ei bod er lles gorau gorfodi'r gyfraith ac iechyd y cyhoedd i rannu gwybodaeth am fasnach anghyfreithlon. Mae hyn oherwydd bod dimensiwn rhyngwladol ac Ewropeaidd cryf i lawer o fygythiadau Troseddau Cyfundrefnol Difrifol y DU (50).

Roedd rhannu data a chudd-wybodaeth yn elfen ganolog o aelodaeth y DU o'r Undeb Ewropeaidd (UE) ac wedi helpu i danategu ei chydweithrediad ar blismona a chyfiawnder troseddol (18)(49)(51). Mae'r graddau y gall y DU gymryd rhan mewn rhannu data wedi newid yn sylweddol ers Brexit gyda llai o fynediad i asiantaethau, systemau a chronfeydd data rhyngwladol (gweler Adran 3.1). Fel y gwnaeth cyn Brexit, mae'r DU yn parhau i gymryd rhan mewn sawl rhwydwaith rhannu data a chudd-wybodaeth ar lefel fyd-eang (gweler Adran 3.1).

Rheolaethau ffiniau a mewnfario

Er bod y DU yn gymharol fach, mae ei ffin yn gymhleth gyda thua 270 o fannau croesi (18). Mae hyn yn creu cyfleoedd a lleoliadau lluosog i fasnachu anghyfreithlon ddigwydd. Felly, roedd cydweithredu rhwng y DU a'r UE ar ffiniau yn elfen bwysig a ddefnyddiwyd i leihau masnach anghyfreithlon.

Fel rhan o'r UE, roedd nwyddau a gynhyrchwyd yn Aelod-wladwriaethau'r UE neu a basiodd drwy'r UE yn rhydd i ddod i mewn i'r DU heb unrhyw wiriadau ychwanegol. Roedd yn ofynnol olrhain rhai nwyddau, megis tybaco, i frwydro yn erbyn osgoi talu treth a masnach anghyfreithlon. Nawr bod y DU yn eistedd y tu allan i'r UE, mae rhai o'r rheoliadau hyn wedi newid, tra bod eraill yn parhau, neu mae systemau cymaradwy wedi'u sefydlu. Mae'r newidiadau hyn, a'u heffaith ar fasnach anghyfreithlon, i'w gweld yn Adran 3.2.

Lleihau cyflenwad a galw

Er gwaethaf y rhwystrau a achosir gan Brexit a'r pandemig COVID-19, mae'r cyflenwad a'r galw am sylweddau anghyfreithlon wedi aros ar lefel debyg. Lleihau galw yw un o'r ffyrdd mwyaf effeithiol o leihau'r cyflenwad. Mae tystiolaeth yn dangos mai un o'r ffyrdd y gellir cyflawni hyn yw mynd i'r afael ag anghydraddoldebau a gwella iechyd a llesiant y boblogaeth. Mae hyn yn arbennig o bwysig o ystyried bod unigolion o'r cyfrannau mwyaf difreintiedig o'r boblogaeth ac ardaloedd y DU yn fwy tebygol o brofi canlyniadau iechyd negyddol o'r defnydd o gynhyrchion anghyfreithlon, gan gynnwys marwolaethau ac achosion o fynd i'r ysbyty (164)(166)(168) (gweler Adran 3.3).

Mae'n bwysig cydnabod bod natur gyfrinachol masnach anghyfreithlon yn ei gwneud hi'n amhosibl adeiladu darlun cyflawn o weithgarwch. Ar hyn o bryd y ffordd orau o fesur masnachu tybaco ac alcohol anghyfreithlon yw drwy amcangyfrifon bwlch treth y llywodraeth.¹ Y bwlch treth amcangyfrifedig ar gyfer blwyddyn dreth 2020-2021 oedd 5.1% (163). Yn anffodus, yr amcangyfrif hwn yw'r asesiad gorau yn seiliedig ar y dystiolaeth sydd ar gael ac mae peth ansicrwydd ynghylch yr amcangyfrifon ar gyfer blwyddyn gyntaf y pandemig (163). Felly, mae'r papur briffio hwn yn edrych yn unig ar y risgiau a'r cyfleoedd posibl y mae'r dirwedd newydd o gydweithredu rhyngwladol yn eu cyflwyno i'r DU a Chymru ac ni all wneud sylw ynghylch a fu newid mesuradwy yn swm y fasnach anghyfreithlon. Fodd bynnag, yn ôl cyhoeddiad blynyddol CThEM yn 2022 Mesur Bwlch Trethi, troseddwr oedd yn cynrychioli'r ail gyfran fwyaf o'r bwlch treth fesul grŵp cwsmeriaid ar 16% (£5.2 biliwn) ac ymosodiadau troseddol (16%), diffyg talu (15%) ac efadu (15%) oedd rhai o'r prif resymau dros y bwlch treth yn ôl ymddygiad (163).

¹ Mae'r mesur bwlch treth yn amcangyfrif y gwahaniaeth rhwng cyfanswm y dreth y disgwylir ei thalu a chyfanswm y dreth a dalwyd mewn gwirionedd yn ystod y flwyddyn ariannol (163).

3. Sut mae Brexit wedi newid cydweithio rhyngwladol ar fasnach anghyfreithlon?

Mae ymadawiad y DU â'r UE wedi newid y ffyrdd y mae'r DU a Chymru yn cydweithio ag Aelod-wladwriaethau'r UE. Mae hyn wedi'i nodi yn y Cytundeb Masnach a Chydweithio rhwng y DU a'r UE (TCA), a ddaeth i rym ar 1af Mai 2021 (52). Mae deall goblygiadau'r berthynas newydd rhwng y DU a'r UE ar gyfer cydweithredu ar fasnachu anghyfreithlon yn flaenoriaeth i Gymru am ddau reswm:

- Mae llawer o'r meysydd deddfwriaethol sy'n croestorri â masnach anghyfreithlon wedi'u cadw i Lywodraeth y DU (gweler Blwch 2), er y gallant effeithio ar iechyd, sydd wedi'i ddatganoli; a
- Bydd cyfran sylweddol o nwyddau sy'n dod i mewn i'r DU/Cymru wedi dod o wledydd yr UE.

Cyn Brexit, gallai nwyddau a oedd yn clirio tollau unrhyw le yn yr UE gael eu symud yn rhydd rhwng Aelod-wladwriaethau eraill, gan gynnwys y DU, heb unrhyw wiriadau pellach (53)(54)(18). O ganlyniad, gweithiodd y DU yn agos gydag Aelodau eraill i gasglu cudd-wybodaeth a chynnal gweithgareddau strategol a gweithredol ar fasnach anghyfreithlon i amddiffyn ffiniau ei gilydd.

Ar ôl Brexit, mae teithio a masnach trawsffiniol rhwng y DU a'r UE yn dal yn gyffredin. Yn 2021, roedd dros dri chwarter (78%) o ymweliadau tramor y DU ag Ewrop, ac yn 2021 daeth ychydig llai na hanner (45%) o fewnforion y DU o'r UE, sef cyfanswm o £292 biliwn (55)(56). Mae swm y nwyddau a'r bobl sy'n symud dros y ffin, ac agosrwydd y DU at wledydd yr UE, yn golygu bod risg uchel o fasnachu anghyfreithlon o'r UE o hyd (18)(51). Er enghraifft, mae'n gyffredin i lwythi cyffuriau o heroin, cocên ac MDMA o Fecsico gyrraedd y DU drwy'r UE (57).

Fodd bynnag, mae Brexit nid yn unig wedi newid y ffordd y mae'r DU yn rhyngweithio â'r UE, ond â gweddill y byd hefyd. Er enghraifft, nawr bod y DU yn eistedd y tu allan i'r UE, mae Llywodraeth y DU yn negodi ei chytundebau masnach ryngwladol ei hun am y tro cyntaf ers bron i 50 mlynedd (58). Mae gan y cytundebau masnach newydd hyn y potensial i greu cyfleoedd y gall troseddwyr ac eraill fanteisio arnynt i symud nwyddau anghyfreithlon, yn ogystal â chyfleoedd newydd i'r DU gydweithio â gwledydd eraill y tu allan i'r UE ar fasnach anghyfreithlon. Llywodraeth y DU sy'n gyfrifol am drafod cytundebau masnach rhyngwladol. Felly, bydd angen i wledydd datganoledig gydweithio â Llywodraeth y DU i 1) ddylanwadu ar fasnach ryngwladol a'i rhyngweithio â masnach anghyfreithlon; a 2) gallu canfod a phlismona masnach anghyfreithlon yn eu hawdurdodaethau yn well er budd iechyd y cyhoedd (gweler Blwch 2).

Blwch 2: Cydweithio o fewn y DU ar fasnach anghyfreithlon

Nid yw'r holl fecanweithiau a/neu ysgogiadau polisi sydd eu hangen i atal masnach anghyfreithlon o fewn cylch gwaith Llywodraeth Cymru. Dim ond Llywodraeth y DU sydd â'r grym i drafod a llofnodi cytundebau masnach ryngwladol. Ar hyn o bryd ni all ASau Cymru yn Senedd y DU nac aelodau Senedd Cymru ddiwygio na gwrthod cytundebau masnach neu bolisiau masnach. Byddai angen i Lywodraeth Cymru eiriol dros bolisiau masnach sy'n gweithio i Gymru drwy Lywodraeth y DU yn ystod y broses negodi.

Fodd bynnag, mae masnach ryngwladol yn croestorri â llawer o'r meysydd polisi o fewn cylch gwaith Llywodraeth Cymru. Mae masnach yn benderfynydd allweddol o iechyd a llesiant, gan effeithio ar ystod o feysydd, o fwyd i ofal iechyd i swyddi. Mae hyn yn golygu bod newidiadau ar ôl Brexit i bwy mae'r DU yn cydweithio â hwy i ganfod ac atal masnach anghyfreithlon, ac o dan ba delerau, yn hanfodol bwysig i Gymru a'i gallu i gyflawni'r weledigaeth a nodir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (162).

Yn 2017, sefydlwyd grŵp seneddol hollbleidiol (APPG) ar fasnach anghyfreithlon (25). Yn eu hymchwil, canfuwyd bod rhanddeiliaid o amrywiaeth o sefydliadau, gan gynnwys y sector cyhoeddus a phreifat, yn cytuno bod angen dull cydgysylltiedig o ran masnach anghyfreithlon mewn byd ar ôl Brexit. Mewn ymateb, argymhellwyd sefydlu grŵp Gwrth-Fasnach Anghyfreithlon y DU i hwyluso'r cydweithio hwn (25). Nod y grŵp hwn fyddai gwella trefniadau rhannu gwybodaeth ac adnoddau a chryfhau perthnasoedd traws-sefydliadol i ganfod ac atal masnach anghyfreithlon. Mae'r APPG wedi dod i ben ers hynny (gan ei fod wedi ystyried bod ei nodau wedi'u bodloni) ac nid yw'n amlwg o'r llenyddiaeth a gafodd 'Grŵp Gwrth-Fasnach Anghyfreithlon y DU' ei ffurfio erioed (62).

Mae nifer o fecanweithiau cydweithredu a rhannu, sydd â rôl mewn darganfod ac atal masnach anghyfreithlon, wedi aros yn eu lle neu wedi cael eu sefydlu ers Brexit. Er enghraifft, mae'r Cymorth Cydfuddiannol i Adennill Dyled (MARD) yn drefniant sy'n caniatáu i awdurdod perthnasol mewn gwlad arall ofyn i CThEM am gymorth i gael gwybodaeth, cyflwyno dogfennau cyfreithiol, neu adennill dyled treth neu doll lle mae'r trethdalwr sy'n ddiffygdalwr yn byw yn y DU, neu y mae ganddo asedau yn y DU (176). Mae MARD yn berthnasol i'r holl drethi a thollau a gesglir gan CThEM yn ogystal â'r holl drethi rhanbarthol a lleol a weinyddir gan y gweinyddiaethau datganoledig (176). Mewn perthynas â chyffuriau anghyfreithlon, daeth yr Asiantaeth Rheoleiddio Meddyginiaethau a Chynhyrchion Gofal Iechyd (MHRA) yn asiantaeth annibynnol y DU ar gyfer meddyginiaethau ar ôl Brexit – tynnodd y DU yn ôl o gymryd rhan yn sefydliadau'r UE fel yr Asiantaeth Meddyginiaethau Ewropeaidd (EMA), ac nad yw cyfraith fferyllol yr UE bellach ar waith yn y DU, ac eithrio Gogledd Iwerddon (110)(177). Mae'r MHRA yn gwneud penderfyniadau ac yn cyflawni'r holl swyddogaethau a gyflawnwyd ar lefel yr UE ac eithrio penderfyniadau ar Geisiadau Awdurdodi'r Farchnad (MAA), a gyflwynir i'r EMA i farchnata cynnyrch meddyginiaethol yn aelod-wladwriaethau'r UE a Gogledd Iwerddon (110)(178).

3.1 Rhannu data a chudd-wybodaeth gorfodi'r gyfraith

Cyn Brexit

Cyn Brexit, roedd y DU yn aelod o nifer o asiantaethau, cronfeydd data a systemau ar draws yr UE i ddeall, atal ac ymateb i droseddau. Roedd hyn yn darparu mynediad at wybodaeth droseddol amser real ac yn galluogi cydweithredu ag asiantaethau gorfodi'r gyfraith yr Aelod-wladwriaethau, gan gynnwys ar ymchwiliadau ar y cyd i fynd i'r afael â masnach anghyfreithlon (63)(18).

Mae'r DU, cyn Brexit a nawr, hefyd yn aelod o Interpol, sefydliad heddlu rhyngwladol mwyaf y byd, sy'n helpu i hwyluso cydweithrediad yr heddlu ymhlith ei 190 o aelodau (18)(64)(65). Yn benodol, mae Interpol yn datgan ei fod yn anelu at leihau masnach anghyfreithlon drwy: gasglu a lledaenu data; cydlynu gweithrediadau gorfodi'r gyfraith trawswladol; cefnogi tasgluoedd aml-asiantaeth i wella cydweithrediad ar draws sectorau; darparu hyfforddiant; a chodi ymwybyddiaeth y cyhoedd o fasnach anghyfreithlon (66).

Ar gyfer tybaco anghyfreithlon, roedd y DU yn aelod (ac mae'n parhau i fod yn aelod) o Gonfensiwn Fframwaith ar Reoli Tybaco (WHO FCTC) Sefydliad Iechyd y Byd (2005) (18)(48) (44)(67). O dan y cytundeb hwn, mae aelodau'n ymrwymo i ddileu'r fasnach mewn cynhyrchion tybaco anghyfreithlon drwy amrywiaeth o fesurau, gan gynnwys rhannu gwybodaeth a gweithredu system tracio ac olrhain ar gyfer cynhyrchion tybaco (18)(20)(48). Y FCTC yw'r unig gytundeb iechyd y cyhoedd o dan Sefydliad Iechyd y Byd (18).

Ar ôl Brexit

Mae Asiantaeth Troseddau Cenedlaethol y DU wedi datgan, er gwaethaf y dirwedd wahanol ar ôl Brexit, bod dimensiwn Ewropeaidd cryf i fygythiadau troseddau difrifol o hyd ac y bydd gorfodi'r gyfraith yn y DU yn parhau i elwa o rannu cudd-wybodaeth a datblygu ymchwiliadau gyda'r UE (50). Mae TCA y DU-UE yn cynnwys ymrwymadau i gydweithredu parhaus ar orfodi'r gyfraith, gan ddangos bod yr UE yn rhannu'r farn hon (52)(18)(68). Er enghraifft, mae Blwch 3 yn darparu rhagor o wybodaeth am y rheolau estraddodi troseddol ar ôl Brexit.

Blwch 3. Newidiadau i estraddodi troseddol o'r UE i'r DU ar ôl Brexit

Fel un o Aelod-wladwriaethau'r UE, roedd gan y DU y gallu i ddefnyddio'r Warrant Arestio Ewropeaidd (EAW). Roedd hyn yn golygu y gallai sefydliadau gorfodi'r gyfraith yn y DU gael troseddwr a amheuir wedi'i arestio yn yr UE a'i ddychwelyd i'r DU i'w erlyn neu ei ddedfrydu (63)(18)(69). Gallai hyn gael ei gymhwyso i unigolion yr amheuir eu bod yn cynhyrchu, dosbarthu neu werthu cyffuriau, alcohol neu dybaco anghyfreithlon.

Yn dilyn Brexit, mae 'cytundeb ildio' newydd wedi disodli EAW fel system estraddodi gyflym rhwng Aelod-wladwriaethau'r UE a'r DU gyda seiliau cyfyngedig dros wrthod a phrosesau â therfyn amser. Mae llawer o'r system newydd yn adlewyrchu'r trefniadau a oedd ar waith yn flaenorol o dan drefniadau EAW a'r hyn sydd gan yr UE ar hyn o bryd gyda Gwlad yr Iâ a Norwy (70)(71)(63). Fodd bynnag, mae nifer o gynrychiolwyr gorfodi'r gyfraith wedi datgan y gallai'r broses newydd fod yn llai effeithlon, yn fwy darniog, ac yn fwy heriol i'w chyflawni na'r EAW (63). Gallai hyn fod â goblygiadau o ran mynd i'r afael â masnach anghyfreithlon, ond nid oes unrhyw un wedi'i nodi hyd yma.

Yn benodol ar fasnach anghyfreithlon, mae'r TCA yn nodi i ba raddau y gall y DU gael mynediad at gronfeydd data a rhwydweithiau penodol yr UE (63). Mae Tabl 3 yn rhoi crynodeb manwl o ddiben pob un o'r systemau hyn a sut mae cyfranogiad y DU wedi newid ers Brexit.

Ar y cyfan, mae'r DU naill ai wedi colli neu wedi cael mynediad i'r rhan fwyaf o asiantaethau a chronfeydd data, neu maent wedi cael eu disodli gan ddewisiadau amgen arafach a llai cynhwysfawr. O ganlyniad, nid oes gan y DU yr un lefel o rannu data ar unwaith ag yr oedd ganddi cyn Brexit (63)(18)(51). Mae hefyd yn cynrychioli colled o ran yr arbenigedd a rennir ymhlith y rhwydweithiau hyn – ar gyfer y DU a'r UE. Fodd bynnag, mae'n bosibl y bydd yr arbenigedd hwn yn parhau i gael ei rannu trwy lwybrau anffurfiol a pherthnasoedd hirsefydlog (50). Yn ogystal, mae gan y DU bellach lai o fewnbwn i gyfeiriad strategol a gweithredol y cronfeydd data a'r rhwydweithiau hyn nag o'r blaen (71)(72)(63).

Ym mis Ebrill 2023, sefydlwyd uned newydd, y Gyd-ganolfan Troseddau Rhyngwladol (JICC), i arwain gwaith y DU ar droseddau rhyngwladol (73). Mae'r JICC yn cyfuno galluoedd Biwro Troseddau Rhyngwladol yr Asiantaeth Troseddau Cenedlaethol (UKICB) a Chanolfan Cydgysylltu Troseddau Rhyngwladol yr Heddlu (ICCC) (73). Yn ôl NCA, mae'r JICC newydd yn golygu bod y DU mewn sefyllfa well i ymateb i'r bygythiad cynyddol o droseddau trawswladol trwy ddod â phrosesau, timau, systemau a data'r DU ynghyd (73). Pan sefydlwyd ei rhagflaenydd, yr ICC, ar ôl Brexit, dywedodd Llywodraeth y DU fod y trefniadau'n gweithio'n dda yn ymarferol (71)(63). Fodd bynnag, mae arbenigwyr wedi dadlau yr oedd y cronfeydd data a'r rhwydweithiau sy'n ei hysbysu, megis Interpol, yn anfoddhaol o gymharu â threfniadau blaenorol a oedd ar gael cyn Brexit. Roeddent yn ofni bod effeithiolrwydd plismona yn y DU wedi'i effeithio'n negyddol o ganlyniad, gan leihau gallu gorfodi'r gyfraith i nodi a lliniaru bygythiadau (63).

Tabl 3. Disgrifiad o'r asiantaethau, cronfeydd data a systemau yn yr UE yr oedd y DU yn aelod ohonynt, a sut mae mynediad atynt wedi newid ers Brexit.

Asiantaethau	Disgrifiad o'r Asiantaeth	Newidiadau ers Brexit
Europol	Asiantaeth yr UE ar gyfer gorfodi'r gyfraith, sy'n rheoli cudd-wybodaeth droseddol o bob rhan o'r UE ac sy'n ceisio atal troseddau cyfundrefnol rhyngwladol (e.e. gweithgynhyrchu a gwerthu nwyddau'n anghyfreithlon) drwy gydweithredu (18)(74). Mae Europol yn gyfrifol am drefnu rhannu data trwy SIENA ac EIS (63).	Bydd y DU yn parhau i chwarae rhan mewn cyfarfodydd gweithredol ond ni fydd bellach yn gallu cyfrannu at gyfeiriad strategol Europol na chael rôl mewn rheoli (50)(71). Bydd y DU a'r UE yn parhau i rannu gwybodaeth, ac ar hyn o bryd ni fu unrhyw ddirywiad yn swm, cyflymder nac ansawdd y wybodaeth sy'n cael ei rhannu (71).
Eurojust	Asiantaeth yr UE ar gyfer cydweithredu cyfiawnder troseddol, sy'n ceisio cryfhau a chefnogi cydgysylltu/cydweithredu rhwng awdurdodau ymchwilio ac erlyn cenedlaethol mewn perthynas â throseddau difrifol (75)(63)(18). Mae Eurojust yn gyfrifol am rannu data drwy'r system Cofnod Enw Teithwyr (PNR).	Bydd y DU yn parhau i gymryd rhan mewn cyfarfodydd strategol a gweithredol yn Eurojust ond fel trydydd parti (76)(77).
Canolfan Monitro Ewropeaidd ar gyfer Cyffuriau a Chaethiwed i Gyffuriau (EMCDDA)	Yn darparu tystiolaeth a dadansoddiadau gwyddonol annibynnol ar gyffuriau a dibyniaeth ar gyffuriau, gyda'r nod o gyfrannu at bolisi cenedlaethol ac amddiffyn dinasyddion yr UE rhag niwed sy'n gysylltiedig â chyffuriau (78). Mae'r ganolfan hefyd yn cynnal system rhybudd cynnar sy'n darparu gwybodaeth am gyffuriau sydd newydd eu datblygu (51).	Nid yw'r DU bellach yn aelod o'r EMCDDA ac ni all gael mynediad ffurfiol at ei gwybodaeth a'i harbenigedd (51)(79)(80). Fodd bynnag, mae'n bosibl y caiff gwybodaeth ei rhannu drwy lwybrau anffurfiol sydd wedi'u hen sefydlu ac sydd wedi'u datblygu dros flynyddoedd o gydweithio agos. Mae gan gollir elfen system rhybudd cynnar y potensial i arafu ymateb y DU i gyffuriau sydd newydd eu datblygu a bygythiadau cyffuriau newydd (51). Mae gan rai gwledydd y tu allan i'r UE berthynas ag EMCDDA ee Twrci a Sweden. Efallai y bydd y DU yn gallu datblygu perthynas debyg yn y dyfodol (81)(82).
Swyddfa Gwrth-dwyll Ewropeaidd (OLAF)	Yn gweithio'n agos gydag asiantaethau gorfodi'r gyfraith cenedlaethol a gwasanaethau tollau y tu mewn a'r tu allan i'r UE i atal, canfod ac ymchwilio i fasnach tybaco ac alcohol anghyfreithlon (18)(75)(83)(84)(85). Bu CThEM y DU yn gweithio'n agos gydag OLAF ar rannu data am flynyddoedd lawer (18).	Mae OLAF yn parhau i ganfod ac atal twyll, gan gynnwys masnachu tybaco ac alcohol anghyfreithlon yn y DU (86). Nid yw'r llenyddiaeth yn glir ynghylch a fydd y DU yn parhau i rannu data ag OLAF.

 Mynediad parhaus neu debyg

 Llai/newid mewn mynediad

 Colli mynediad

Cronfeydd data	Disgrifiad o'r Gronfa Ddata	Newidiadau ers Brexit
System Wybodaeth Schengen (SIS II)	Caniatáu i aelodau'r UE rannu gwybodaeth ar unwaith am unigolion sydd ar goll ac y'u ceisir, ac eiddo wedi'i ddwyn yn yr UE (63)(87)(88)(65).	Nid oes gan y DU fynediad at wybodaeth SIS II mwyach (71)(87)(65). Mae swyddogion gorfodi'r gyfraith wedi tynnu sylw at hyn fel un o gollodion mwyaf Brexit o ran rhannu gwybodaeth (65)(87). Disgwylir i Interpol gyflawni'r swyddogaeth hon ar gyfer y DU yn y dyfodol. Er ei bod yn system adnabyddus sy'n cael ei defnyddio'n eang, mae llawer yn ei hystyried yn arafach (gan gymryd oriau yn lle eiliadau i lwytho data) ac yn llai effeithlon (mae llwytho data'r UE yn wirfoddol) o'i gymharu â SIS II (88)(89)(71)(63). Mae gwaith yn cael ei wneud ar hyn o bryd gan Lywodraeth y DU i wella trefniadau rhannu data Interpol ac i godi ymwybyddiaeth er mwyn annog aelodau'r UE i fewnbynnu data ar y ddwy system (71). Er enghraifft, mae'r rhaglen International Law Enforcement Alerts Platform (I-LEAP) yn ceisio gwella cydweithrediad rhyngwladol trwy wella mynediad a defnydd o ddata Interpol (172). Mae'r rhaglen yng Ngham 1 ar hyn o bryd. Mae gan Gam 2 amcan tymor hwy o gael mynediad at ddata'r UE a meithrin galluoedd cilyddol ar gyfer cyfnewid rhybuddion gyda phartneriaid rhyngwladol dibynadwy (172).
The Secure Information Exchange Network Application (SIENA)	Llwyfan cyfnewid negeseuon Europol ar gyfer Aelod-wladwriaethau'r UE, partneriaid cydweithredol (e.e. Interpol ac Eurojust) a gwledydd trydydd parti i rannu data sensitif/cyfnygedig yn ymwneud â throseddau (90)(65)(88)(91).	Bydd yr UE-DU yn parhau i rannu gwybodaeth trwy swyddog cyswllt ar secondiad (92)(71).
System Wybodaeth Europol (EIS)	Cronfa ddata ganolog Europol ar gyfer cudd-wybodaeth droseddol, gan gynnwys gwybodaeth am droseddau rhyngwladol difrifol, strwythurau troseddol, ac unigolion a amheuir neu a gollfarnwyd (88)(93)(65).	Nid oes gan y DU fynediad at y wybodaeth a'r arbenigedd hwn mwyach (88).

 Mynediad parhaus neu debyg

 Llai/newid mewn mynediad

 Colli mynediad

Cronfeydd data	Disgrifiad o'r Gronfa Ddata	Newidiadau ers Brexit
System Gwybodaeth Cofnodion Troseddol Ewropeaidd (ECRIS)	Yn gwella cyfnewid gwybodaeth droseddol rhwng aelodau. Mae data'n cael eu storio mewn cronfa ddata genedlaethol a'u rhannu drwy awdurdodau canolog ar gais (94)(18)(63).	Disgwylir i lefel debyg o rannu gwybodaeth barhau ond gyda system newydd gymaradwy (63)(71). Gan fod y system yn cael ei datblygu ar hyn o bryd, bydd angen ei monitro i ddeall ei gwir gymaroldeb (71). Nid oes cynsail ar gyfer mynediad trydydd gwledydd i ECRIS (65).
System Cofnod Enw Teithwyr (PNR)	Yn hwyluso cyfnewid cofnodion teithwyr cwmnïau hedfan rhwng Aelod-wladwriaethau'r UE (63).	Mynediad parhaus (71)(63)(95)(75)(77).
Prüm	Cytundeb gorfodi'r gyfraith sy'n anelu at wella cydweithrediad trawsffiniol ar faterion troseddol rhwng gwladwriaethau'r UE. Mae'r cytundeb yn galluogi Aelod-wladwriaethau i gyfnewid gwybodaeth am DNA, olion bysedd a chofrestriadau cerbydau (89)(96).	Mae'r DU wedi negodi mynediad gwell o gymharu â gwledydd eraill y tu allan i'r UE (97)(71)(98)(65).

Mynediad parhaus neu debyg
Llai/newid mewn mynediad
Colli mynediad

3.2 Rheoli ffiniau a mewnforio

Pan fydd nwyddau'n dod i mewn i wlad, maen nhw'n destun rheolaethau neu gyfyngiadau mewnforio - dulliau a ddefnyddir gan lywodraethau i reoli'r math a maint y nwyddau sy'n dod i mewn i'r wlad. Mae'r rhain yn cynnwys: tariffau; gofyniad trwyddedau; cwotâu ar nwyddau penodol i gyfyngu ar y swm a all ddod i mewn i wlad; a gwaharddiadau ar gynhyrchion a ystyrir yn beryglus (99). Mae rheolaethau a chyfyngiadau mewnforio yn rhan hanfodol o atal gweithgarwch anghyfreithlon; y mae llawer ohonynt wedi cael eu heffeithio gan Brexit.

Mae nifer o faterion rheoli ffiniau ychwanegol sydd wedi'u llywio gan Brexit hefyd yn cael eu harchwilio isod, gan gynnwys: symudiad dinasyddion; systemau tracio ac olrhain; porthladdoedd rhydd; lwfansau personol; a ffin Gogledd Iwerddon.

Cyn Brexit

Mae'r DU yn rhan o Sefydliad Tollau'r Byd (WCO), a hynny cyn Brexit a nawr. Mae'r WCO yn gorff annibynnol, rhynglywodraethol a'i genhadaeth yw "gwella effeithiolrwydd ac effeithlonrwydd gweinyddiaethau tollau" (100). Mae WCO yn cynrychioli 184 o weinyddiaethau tollau ar draws y byd sydd gyda'i gilydd yn prosesu tua 98% o fasnach y byd (100). Bob blwyddyn mae'r WCO yn cyhoeddi Adroddiad Masnach Anghyfreithlon (fersiwn ddiweddaraf: 2021) (101), sy'n amlygu tueddiadau a phatrymau masnach anghyfreithlon ledled y byd i lywio penderfyniadau ar orfodi tollau i sicrhau masnach drawsffiniol (101).

Pan oedd y DU yn aelod o'r UE roedd yn aelod o Undeb Tollau a Marchnad Senl yr UE. Roedd hyn yn golygu nad oedd nwyddau oedd yn dod i mewn i'r DU o aelod-wladwriaethau'r UE yn destun unrhyw dariffau na rhwystrau nad oeddent yn gysylltiedig â thariffau (53)(54)(18). Felly, gallai nwyddau a oedd wedi clirio tollau yn yr UE ddod i mewn i'r DU heb wiriadau pellach neu waith papur ychwanegol, mwy cynhwysfawr.

Systemau tracio ac olrhain

Defnyddiodd y DU nifer o brosesau a systemau'r UE i helpu i nodi ac olrhain nwyddau anghyfreithlon. Er enghraifft, defnyddiodd y DU system 'tracio ac olrhain' yr UE i fonitro symudiad cynhyrchion tybaco ledled y gadwyn gyflenwi. Galluogodd hyn y DU i gwrdd â Chonfensiwn Fframwaith ar Reoli Tybaco (WHO FCTC) (2005) y WHO, sy'n ei gwneud yn ofynnol i system fonitro o'r fath fod yn ei lle (18)(102)(103). Defnyddiodd hefyd System Rheoli Symudiadau Ecséis (EMCS) yr UE i gofnodi symudiad nwyddau lle telir toll (ee trethi) ar y pwynt defnyddio yn hytrach nag ar y pwynt mewnforio ee alcohol a thybaco. (18)(104). Mae'r system yn tracio cynhyrchion mewn amser real i sicrhau bod y trethi cywir yn cael eu talu (18)(45)(105).

Symudiad dinasyddion

Mae Marchnad Sengl yr UE yn gwarantu symudiad rhydd nwyddau a phobl – ac o'r herwydd, roedd dinasyddion yr UE yn rhydd i ddod i mewn i'r DU cyn Brexit heb fawr o rwystrau, megis gwaith papur cyfyngedig a dim ffioedd (54). Roedd yr un peth yn wir am wladolion y DU a oedd yn teithio i'r UE.

Porthladdoedd rhydd

Yn hanesyddol mae porthladdoedd wedi bod yn bwyntiau mynediad allweddol ar gyfer nwyddau anghyfreithlon. Roedd gan y DU saith porthladd rhydd yn flaenorol ond, yn 2012, penderfynodd Llywodraeth y DU beidio ag adnewyddu'r ddeddfwriaeth oedd yn eu llywodraethu. Er nad oes un diffiniad sengl, mae porthladdoedd rhydd fel arfer yn cynnig trethi isel neu ddim trethi i fusnesau, tariffau gostyngol a rheolau a rheoliadau tollau mwy llac (106) (107)(108). Dadleuodd eiriolwyr dros borthladdoedd rhydd yn y DU fod eu heffeithiolrwydd wedi'i gyfyngu gan reolau'r UE (107).

Lwfansau Personol

Mae contraband neu alcohol wedi'i smyglo yn cynnwys diodydd a gludir ar draws ffin y DU sy'n fwy na'r lwfans teithiwr a reoleiddir cymwys (158). Rhaid i fathau a meintiau penodol o alcohol a fewnforir i'r DU i'w werthu fod â'r ddogfennaeth gyfreithiol a'r labeli priodol (159).

Cyn Brexit, caniatwyd symiau diderfyn o nwyddau y talwyd tollau a threthi arnynt, yn cynnwys cynnyrch alcohol a thybaco i wladolion y DU a oedd yn teithio o Aelod-wladwriaethau'r UE, ar yr amod y gallent ddangos tystiolaeth ei fod at ddefnydd personol (Mae Isafswm Lefelau Dangosol (MILs) yn ganllaw i sefydlu a yw nwyddau at ddefnydd personol) (109). Roedd lwfansau i deithwyr nad oeddent o Aelod-wladwriaethau'r UE yn gyfyngedig.

Ffin Gogledd Iwerddon

Cyn Brexit, roedd Iwerddon a Gogledd Iwerddon yn aelodau o'r UE ac felly'n rhan o'r Farchnad Sengl a'r Undeb Tollau. Roedd hyn yn golygu nad oedd unrhyw ofyniad pellach i wirio nwyddau a gyrhaeddodd o fannau eraill yn yr UE, na nwyddau rhyngwladol a oedd wedi dod i mewn drwy Aelod-wladwriaethau eraill yr UE (53)(54)(18).

Ar ôl Brexit

Ym mis Gorffennaf 2022, rhoddodd Llywodraeth y DU ei ffiniau newydd ar ôl Brexit a chyfyngiadau mewnforio ar waith, gyda'r nod o wneud ffin y DU y "fwyaf effeithiol yn y byd" (40) (111). Mae'r rheolaethau newydd yn cynnwys: mwy o wiriadau a gwaith papur (ee pennu tarddiad cynnyrch, cydymffurfio â chwota a thariffau cymwys newydd) (18)(112). Mae'r cyfyngiadau hyn yn berthnasol i'r holl nwyddau rhyngwladol. Mae Llywodraeth y DU yn datgan bod y rheolaethau llymch yn rhoi mynediad i orfodi cyfraith y DU at ddata gwell ar nwyddau sy'n dod i mewn i'r DU, a fydd yn helpu i leihau nifer y nwyddau anghyfreithlon sy'n cyrraedd y DU (113) (111).

Dywedwyd y bu oedi cyn gweithredu'r mesurau hyn er mwyn caniatáu amser i'r gyfundrefn ffiniau gael ei haildylunio gyda mwy o bwyslais ar ddata, TG a gwiriadau seiliedig ar risg (cyf. arbenigwr CThEM.). Er bod y Swyddfa Archwilio Genedlaethol (NAO) wedi nodi y gall gweithgarwch troseddol fanteisio ar fylchau mewn rheolaethau ffiniau ac y byddai oedi dilynol o ran asiantaethau gorfodi'r gyfraith yn y DU yn derbyn gwybodaeth sy'n berthnasol i fasnach anghyfreithlon, teimlai na fyddai'r effaith yn sylweddol (114)(50).

Fodd bynnag, mynegodd y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ei phryderon o'r blaen yn 2017 ynghylch gallu Llu Ffiniau'r DU i ymdopi â'r nifer cynyddol o wiriadau sydd eu hangen ar bobl a nwyddau ar ôl Brexit. Roedd CThEM a Llu Ffiniau'r DU yn rhannu'r farn hon (115). Fe wnaethon nhw dynnu sylw at y ffaith y byddai diffyg staff yn lleihau effeithiolrwydd cyfyngiadau ffiniau newydd ac y gallai ganiatáu i fwy o nwyddau anghyfreithlon basio i mewn i'r DU (115).

Mewn ymateb, mae Llywodraeth y DU wedi cyflwyno cyllid i recriwtio mwy o bersonél llw'r ffiniau a dywedodd y byddent yn adleoli/cyflogi mwy o staff yn CThEM (116)(117). Fodd bynnag, nid yw'n glir o'r llenyddiaeth a yw targedau staff wedi'u bodloni neu a ydynt yn ddigonol i fodloni'r galw. Mae beirniaid wedi dadlau mai dim ond 16 o staff ychwanegol a gyflogwyd erbyn 2020 yn CThEM o gymharu â'r 5,000 sy'n ofynnol (118).

Ym mis Ebrill 2023, cynigiodd Llywodraeth y DU fodel newydd ar gyfer mewnforio nwyddau i'r DU o wledydd y tu mewn a'r tu allan i'r UE (160). Bydd y Model Gweithredu Targed Ffiniau, sydd i'w gyhoeddi yn haf 2023, yn cadarnhau pryd y bydd gwiriadau ffisegol yn dechrau ar arfordir gorllewinol Cymru gyda'r bwriad o ganiatáu amser i drafod sut mae'r trefniadau newydd yng Ngogledd Iwerddon (gweler isod) yn effeithio ar reolaethau ffiniau (160). Bydd hyn yn disodli system yr UE, a nodir yn y Rheoliadau Rheolaethau Swyddogol a gedwir ar hyn o bryd yng nghyfraith y DU (Cyf. arbenigwr polisi ffiniau).

Systemau tracio ac olrhain

Gan nad yw'r DU yn Aelod-wladwriaeth bellach, ni all aros yn rhan o system tracio ac olrhain yr UE ar gyfer cynhyrchion tybaco mwyach. Fodd bynnag, mabwysiadodd y DU system debyg ym mis Rhagfyr 2020 (42)(18)(23)(125). Nod datganedig y system newydd yw lleihau cylchrediad cynhyrchion tybaco nad ydynt yn cydymffurfio - y rhai nad ydynt wedi talu'r trethi cywir neu nad ydynt yn bodloni gofynion cyfreithiol o ran cynnwys a pheycynnu - er mwyn diogelu iechyd y cyhoedd a busnesau cyfreithlon rhag effeithiau masnach anghyfreithlon (42)(23)(125). Mae busnesau Gogledd Iwerddon yn dal i adrodd i system tracio ac olrhain yr UE, yn unol â rhwymedigaethau Protocol Gogledd Iwerddon (Cyf. Arbenigwr CThEM).

Nid oes gan y DU bellach fynediad at yr EMCS chwaith – ac felly cudd-wybodaeth yr UE – mewn cysylltiad â nwyddau sy'n dod i mewn i'r DU o'r UE. Bydd rhai nwyddau o'r UE i'r DU yn cael eu trin fel mewnforion o weddill y byd a bydd angen datganiad tollau – ar gyfer alcohol a chynhyrchion tybaco mae dewis o Weithdrefnau Syml Cludo Nwyddau Tollau (18)(104).

Bydd yr EMCS yn parhau i fod yn weithredol ar gyfer nwyddau sy'n symud o fewn y DU, gan gynnwys symudiadau i ac o borthladdoedd y DU, meysydd awyr, a thrwy dwnnel y sianel (18) (104); felly dim ond pan fyddant yn cychwyn ar eu taith drwy'r DU y bydd angen i EMCS olrhain y nwyddau hyn o'r UE (18)(104).

Symudiad dinasyddion

Nid yw'r DU bellach yn cydnabod cardiau adnabod yr Ardal Economaidd Ewropeaidd a Chenedlaethol y Swistir. Roedd Asiantaeth Troseddau Cenedlaethol y DU o'r farn bod y mathau hyn o foddau adnabod yn rhai o'r dogfennau adnabod mwyaf anniogel sy'n cael eu defnyddio gan droseddwyr ar y ffin â'r DU. Maen nhw wedi datgan y bydd cael gwared ar y cardiau hyn yn ei gwneud hi'n anoddach i droseddwyr groesi'r ffin ar gyfer gweithgarwch anghyfreithlon (50).

Porthladdoedd rhydd

Mae rhai wedi codi pryderon y bydd porthladdoedd y DU, yn enwedig os ydynt yn dod yn borthladdoedd rhydd, yn dod yn fwy deniadol i droseddwyr ar ôl Brexit. (119)(57)(11). Yn 2019, galwodd Senedd Ewrop am ddileu porthladdoedd rhydd oherwydd eu bod yn agored i weithgarwch troseddol o ganlyniad i wiriadau a rheolaethau cyfyngedig (106). Amlygodd ymgynghoriad gan Lywodraeth y DU ar borthladdoedd rhydd hefyd y cysylltiadau rhwng porthladdoedd rhydd a gweithgareddau masnach anghyfreithlon gan gynnwys smyglo a ffugio (107). Yn benodol, mae Sefydliad Brenhinol y Gwasanaethau Unedig yn rhybuddio y gallai porthladdoedd rhydd hwyluso mewnforio cyffuriau yn anghyfreithlon (174). Gall risgiau sy'n bodoli eisoes waethygu'r mater o fasnachu anghyfreithlon: os sefydlir porthladd rhydd mewn ardal sydd eisoes yn bwynt mynediad ar gyfer nwyddau anghyfreithlon (er enghraifft, oherwydd ei leoliad daeryddol), gall llai o oruchwyliaeth tollau gynyddu'r gweithgaredd hwn (174).

Mae porthladdoedd rhydd yn elfen allweddol o gynllun lefelu i fyny Llywodraeth y DU gan honni y byddant yn hybu masnach ryngwladol, arloesi a thwf economaidd yn yr ardaloedd sydd ei angen fwyaf (173). Ym mis Mawrth 2021, cyhoeddodd Llywodraeth y DU gynlluniau i ailsefydlu 10 porthladd rhydd ledled y DU (108)(106). Agorodd y cyntaf o'r rhain ym mis Tachwedd 2021 yn Teeside, Lloegr, ac mae sawl un arall wedi'u cymeradwyo (108)(120)(173). Mae hyn yn cynnwys dau borthladd rhydd newydd a gyhoeddwyd yn ddiweddar a fydd yn cael eu sefydlu yng Nghymru a dod yn weithredol yn 2023: y Porthladd Rhydd Celtaidd ar gyfer Aberdaugleddau a Phort Talbot, a Phorthladd Rhydd Môn yng Ngogledd Cymru (175). Yn ôl Llywodraeth Cymru, bydd y porthladdoedd rhydd yn ffurfio parthau arbennig gyda manteision gweithdrefnau tollau symlach, rhyddhad ar drethi tollau, buddion treth, a hyblygrwydd (175).

Gan gydnabod y risgiau posibl a achosir gan borthladdoedd rhydd pan fyddant yn dod yn weithredol, mae Llywodraeth y DU wedi nodi cynlluniau y mae'n gobeithio y byddant yn lleihau gweithgarwch troseddol, megis gofyn am awdurdodiad gan CThEM a chynnal gwiriadau tollau CThEM a Llu'r Ffiniau (107)(174). Fodd bynnag, mae arbenigwyr eraill yn tynnu sylw at y ffaith nad yw cynigion presennol Llywodraeth y DU yn mynd yn ddigon pell ac nad ydynt yn ystyried yr holl ffactorau risg posibl (174). Mae angen i'r mesurau sicrhau cydymffurfiaeth â Chod Ymddygiad yr OECD ar 'Countering Illicit Trade: Enhancing Transparency in Free Trade Zones', sy'n cynnwys sicrhau tryloywder mewn porthladdoedd rhydd (122)(123)(107)(124)(174).

Lwfansau Personol

Nawr nad yw'r DU yn aelod o'r UE gall weithredu ei lwfansau ei hun. O fis Ionawr 2021, ni fydd MILS yn gymwys bellach; yn lle hynny, caiff lwfansau personol eu cymhwyso i'r rhai sy'n teithio o'r UE i Brydain Fawr. Os yw teithwyr yn mynd y tu hwnt i'r lwfansau personol, bydd angen iddynt dalu treth neu doll ar yr holl nwyddau yn y categori hwnnw, nid y swm ychwanegol yn unig (109). Mae'r lwfansau newydd a roddwyd ar waith yn 2021 ymhlith y rhai mwyaf hael yn y byd (126)(127).

Gan fod y rheoliadau tollau newydd hyn yn cymell niferoedd cynyddol o sigarêts a diodydd alcoholig i ddod i mewn i'r DU, mae'n cynyddu'r cyfleoedd i'r nwyddau hyn gael eu masnachu'n anghyfreithlon yn y DU drwy gynyddu'r cyflenwad (fel y trafodwyd hefyd yn Adran 3.3). Ystyrir hefyd bod lwfansau cynyddol yn peri eu pryder eu hunain o ran iechyd y cyhoedd drwy normaleiddio'r defnydd o'r cynhyrchion hyn a thanseilio polisiâu sy'n ceisio gwella iechyd drwy leihau'r defnydd ohonynt (Cyf. Arbenigwr gwella iechyd).

Ffin Gogledd Iwerddon

Mae tystiolaeth yn dod i'r amlwg y gallai'r mesurau diogelwch llymach ar ffiniau'r DU olygu bod troseddwr yn dewis symud eu nwyddau o'r UE i Iwerddon (sy'n dal yn Aelod-wladwriaeth) cyn dod i mewn i'r DU drwy Ogledd Iwerddon, gan osgoi gwiriadau pellach (128).

Yn wir, gall gwahaniaethau mewn prisiau rhwng cynhyrchion yr UE a'r DU arwain at brynu cynhyrchion am bris is ac yna'n cael eu smyglo ar draws ffin Gogledd Iwerddon i gael eu gwerthu'n anghyfreithlon am bris uwch (129)(130)(131). Er enghraifft, mae pris cynhyrchion tybaco yn y DU ymhlith yr uchaf yn y byd oherwydd y trethi uchel y maent yn eu denu (tua €8.77 am becyn o 20 sigarêt) (132). Mae mecanweithiau rhannu gwybodaeth a chydweithio rhwng yr UE a Gogledd Iwerddon yn dal i fodoli ers Brexit, yn benodol ynghylch tollau a symud nwyddau (179).

Cyhoeddodd Llywodraeth y DU gynigion ar gyfer trefniadau newydd ar ffin Gogledd Iwerddon ar 27ain Chwefror 2023. Ar adeg cyhoeddi, nid oedd y cynigion hyn wedi'u dwyn i gyfraith. Nid yw'n glir eto a allai'r newidiadau arfaethedig effeithio ar fasnach anghyfreithlon o alcohol, tybaco neu gyffuriau dros y ffin, na sut. Fodd bynnag, fel y maent ar hyn o bryd, mae'r cynigion yn cynnal llwybr o Farchnad Sengl yr UE i mewn i'r DU ar gyfer rhai nwyddau sydd â llai o wiriadau, sydd â'r potensial i gael eu hecsbloetio ar gyfer gweithgarwch anghyfreithlon.

3.3 Lleihau cyflenwad a galw

Cyflenwad

Mae sawl ffactor yn cyfrannu at y cyflenwad o alcohol, tybaco a chyffuriau anghyfreithlon sy'n cyrraedd glannau'r DU a Chymru gan gynnwys: gwahaniaethau treth ar draws awdurdodaethau; embargoau economaidd; llygredd ar sawl pwynt yn y gadwyn gyflenwi; tloedi a llafur gorfodol; a'r pandemig COVID-19, a effeithiodd ar y dirwedd wleidyddol a diogelwch rhyngwladol yn ogystal â gallu gorfodi'r gyfraith genedlaethol (161). Un ffactor galluogi yw'r cyfle a ddarperir gan fasnach ryngwladol: mae'n rhesymol disgwyl bod cynyddu maint neu rwyddineb masnach rhwng y DU a gwledydd eraill hefyd yn cynyddu'r potensial ar gyfer masnach anghyfreithlon. Drwy agor llwybrau cadwyn gyflenwi newydd i'r DU, mae cyfleoedd newydd yn cael eu creu y gallai troseddwr eu hecsbloetio.

Nawr bod y DU wedi gadael yr UE, gall negodi ei chytundebau masnach ryngwladol ei hun a cheisio partneriaid masnachu newydd. Hyd yma, mae'r rhan fwyaf o'r cyffuriau anghyfreithlon yn y DU wedi dod drwy wledydd yr UE, ond gallai cytundebau â gwledydd eraill y tu allan i'r UE greu llwybrau uniongyrchol newydd i mewn i'r DU. Gall hyn ddod â chyfleoedd newydd i fynd i'r afael â masnach anghyfreithlon yn ogystal â risgiau newydd

Yr hyn sy'n berthnasol i gyffuriau anghyfreithlon yw trafodaethau Llywodraeth y DU â Mecsico i ddiweddarau eu cytundeb masnach UE sydd wedi'i gario drosodd. Gwyddys bod Mecsico yn ffynhonnell sylweddol o gyffuriau anghyfreithlon. Mae arbenigwyr wedi rhybuddio y gallai perthnasoedd masnachu dyfnach rhwng y DU a Mecsico gynyddu'r cyfleoedd i smyglo'r cyffuriau hyn i'r DU (57).

Mae arbenigwyr hefyd wedi tynnu sylw at sut y gallai ailgyfeirio perthnasoedd masnachu sylfaenol y DU i ffwrdd o'r UE a thuag at yr Unol Daleithiau gynyddu'r risg o fasnach

anghyfreithlon mewn meddyginiaethau presgripsiwn. Er enghraifft, gallai cytundeb masnach ei gwneud yn haws i gwmnïau fferyllol ar-lein yr Unol Daleithiau gyrraedd poblogaethau'r DU a Chymru, ac felly ei gwneud yn haws i bobl gael gafael ar feddyginiaethau sy'n gyfreithlon yn yr Unol Daleithiau ond nad ydynt wedi'u hawdurdodi, neu sydd ar gael ar bresgripsiwn yn unig, yn y DU a Chymru, megis Xanax (Cyf. Arbenigwr Plismona a Chamddefnyddio Sylweddau Rhyngwladol).

Cododd yr un arbenigwyr bryderon hefyd ynghylch y potensial i'r DU ymrwymo i gytundebau masnach â gwledydd y gwyddys eu bod yn cynhyrchu symiau mawr o gynhyrchion tybaco anghyfreithlon (Cyf. Arbenigwr Plismona a Chamddefnyddio Sylweddau Rhyngwladol). Mae'r gwledydd hyn yn cynnwys Montenegro, De Affrica, Malaysia, a Libya (133).

Galw

Yn anffodus, os oes galw am gynnyrch anghyfreithlon, mae'n aml yn wir y bydd troseddwy'r yn dod o hyd i fodd i'w cyflenwi, waeth beth fo'r cyfreithiau a'r polisiau sydd ar waith (18)(51) (11). Mae COVID-19 yn enghraifft dda o hyn: er gwaethaf cyfyngiadau tynn a rheolaethau ffiniau llymach, mae tystiolaeth yn dangos na newidiodd hygyrchedd nwyddau anghyfreithlon (134)(135). Er enghraifft, canfu arolwg o Brifysgol Manceinion fod defnyddwyr cyffuriau yr un mor abl i ddod o hyd i gyffuriau anghyfreithlon yn ystod y pandemig ag o'r blaen. Yn ogystal, dywedodd cyfran uwch o ymatebwyr (43%) fod eu defnydd o gyffuriau wedi cynyddu yn ystod y cyfnodau clo o gymharu â'r rhai a ddywedodd ei fod wedi gostwng (21%) (134). Yn gyffredinol, fel yr amlygwyd yn Adran 1.0, mae marwolaethau sy'n gysylltiedig ag alcohol a chyffuriau anghyfreithlon wedi cynyddu yn y blynyddoedd diwethaf. Gellid priodoli hyn i alw uwch yn cael ei ddiwallu gyda chyflenwad ychwanegol.

Yn 2019, cynhaliodd Iechyd Cyhoeddus Cymru Asesiad o'r Effaith ar Iechyd (HIA) o Brexit, gan archwilio'r goblygiadau posibl ar gyfer iechyd a llesiant ar draws grwpiau poblogaeth (136). Canfu fod gan Brexit lawer o oblygiadau negyddol posibl gan gynnwys, er enghraifft, risg uwch o ddiweithdra mewn sectorau sy'n agored iawn i fasnach, ac iechyd meddwl gwaeth oherwydd ansicrwydd a theimlad o beidio â bod mewn rheolaeth. Canfu fod y rhai sy'n byw mewn tldi ymhlith y rhai a oedd yn debygol o gael eu heffeithio waethaf. Mae'n debygol y bydd heriau diweddar eraill, gan gynnwys y pandemig COVID-19 a'r argyfwng costau byw presennol, wedi gwaethygu problemau diweithdra, iechyd meddwl gwael a straen ariannol, gan gyfrannu at ganlyniadau iechyd gwaeth fyth ac anghydraddoldebau iechyd ehangach (169) (170)(171).

Mae diweithdra, iechyd meddwl gwael, a straen economaidd i gyd yn ffactorau risg ar gyfer mwy o ddefnydd o gyffuriau, alcohol a thybaco (137-156). Gallai hyn yn benodol gynyddu'r galw am ffurfiau anghyfreithlon y nwyddau hynny gan eu bod yn tueddu i fod yn gostus ac yn fwy ar gael i unigolion nad ydynt efallai'n gallu eu prynu'n gyfreithlon. Rhwng 2019 a 2020, roedd cyfran yr holl gleifion a dderbyniwyd i'r ysbyty oherwydd cyflyrau penodol i alcohol a oedd yn byw yn yr ardaloedd gwaethaf yng Nghymru 2.7 gwaith yn uwch na'r rhai o'r ardaloedd gorau eu byd (166). O'r 1,660 o farwolaethau camddefnyddio cyffuriau yng Nghymru dros y 10 mlynedd diwethaf, digwyddodd 4 o bob 10 ymhlith y rhai o bumed tlotaf y boblogaeth – 5.2 gwaith yn uwch na'r rhai yn y pumed cyfoethocaf (166)(164). Yn olaf, roedd cyfradd y marwolaethau a briodolir i ysmegu tua 3.5 gwaith yn uwch ymhlith menywod yn y pumed tlotaf nag yn y pumed cyfoethocaf; roedd 2.5 gwaith yn uwch ar gyfer dynion (168).

O ganlyniad, wrth ystyried effaith bosibl Brexit ar fasnach anghyfreithlon, mae angen edrych y tu hwnt i fecanweithiau canfod a phlismaona'r lliffoedd masnach hyn. Dylai llunwyr polisi hefyd ystyried sut y gallai effeithio ar iechyd a llesiant y boblogaeth, ac felly'r galw am nwyddau o'r fath. Mae'n bwysig bod ffyrdd posibl o leihau masnach anghyfreithlon er budd iechyd y boblogaeth orau yn y Gymru ôl-Brexit yn cael eu hystyried drwy'r lens hon.

4. Casgliad

Mae masnach anghyfreithlon o ran cyffuriau, alcohol a thybaco yn fater iechyd y cyhoedd difrifol i Gymru. Mae cyffuriau yn achosi mwy o farwolaethau nag a gofnodwyd erioed o'r blaen, mae marwolaethau a briodolir i alcohol bron i draean yn uwch nawr nag yn 2019, ac ysmegu yw prif achos marwolaethau y gellir eu hatal yng Nghymru o hyd. Ar gyfer alcohol a thybaco, mae niwed i iechyd a achosir gan ffurfiau anghyfreithlon yn fwy na'r risg a berir eisoes gan eu ffurfiau cyfreithiol, a phobl sy'n byw yn y rhannau gwaethaf eu byd o Gymru sy'n cael eu niweidio fwyaf o ran eu hiechyd. O ganlyniad, mae mynd i'r afael â masnach anghyfreithlon y nwyddau hyn, a'r ysgogwyr cyflenwad a galw sy'n sail iddi, o bryder iechyd cyhoeddus hanfodol.

Mae'r broses o adael yr UE wedi golygu bod angen newid yng ngallu'r DU i gymryd rhan ym mecanweithiau'r UE i ganfod a phlisma masnach anghyfreithlon. Er enghraifft, ni all y DU mwyach gyfrannu at weithrediad strategol a gweithredol asiantaethau yn yr UE na chael mynediad at yr un lefel o gudd-wybodaeth a data troseddol ag y gwnaeth o'r blaen. Gallai hyn ei gwneud yn anoddach canfod ac atal y fasnach anghyfreithlon o ran alcohol, cyffuriau a thybaco. Fodd bynnag, nawr bod y DU yn eistedd y tu allan i'r Undeb Tollau a'r Farchnad Sengl, mae cyfle i wneud ffiniau'r DU a Chymru yn fwy diogel, gyda gwiriadau a mesurau llymach. Mae'r ddwy sefyllfa'n parhau i esblygu wrth i drefniadau ôl-Brexit ddatblygu – yn yr un modd â ffactorau cyfrannol pwysig eraill megis symudiad pobl, creu porthladdoedd rhydd, lwfansau personol ac, wrth gwrs, trefniadau ar y ffin â Gogledd Iwerddon.

Ond mae'n bwysig cydnabod sut mae gan Brexit y potensial i effeithio nid yn unig ar ddichonoldeb masnach anghyfreithlon, ond hefyd ar gyflenwad a'r galw am nwyddau anghyfreithlon. Er enghraifft, fel y nodir yn yr adroddiad hwn, gall cytundebau masnach rhyngwladol newydd agor cadwyni cyflenwi newydd ac mae gan Brexit, ochr yn ochr â COVID-19 a'r argyfwng costau byw, y potensial i achosi straen, tlodi a gwaethygu iechyd meddwl mewn ffordd a allai ysgogi galw drwy roi mwy o bobl mewn perygl o ymddwyn mewn ffyrdd nad ydynt yn iach.

Mae cydweithredu rhwng Cymru a gweddill y DU, a rhwng y DU a gweddill y byd yn hanfodol ar gyfer mynd i'r afael â masnach anghyfreithlon, ac mae Brexit wedi creu cyfleoedd a heriau i Gymru yn hyn o beth. Ond un peth clir a ddysgwyd o'r pandemig COVID-19 yw, hyd yn oed gyda chyfyngiadau hynod dynn, os oes galw am nwyddau anghyfreithlon yna bydd troseddwr yn dod o hyd i ffordd i'w cyflenwi. Wrth i Gymru ystyried ei hymateb i farwolaethau pryderus o uchel oherwydd cyffuriau, alcohol, a thybaco, rhaid rhoi blaenoriaeth allweddol felly i fynd i'r afael â'r amodau sy'n gyrru'r galw. Gobeithiwn y bydd y gwaith y mae Iechyd Cyhoeddus Cymru wedi'i wneud hyd yma i ddeall effeithiau posibl Brexit ar iechyd a llesiant y boblogaeth – yn ogystal ag ar y mecanweithiau penodol ar gyfer cydweithredu rhyngwladol ar fasnach anghyfreithlon – yn helpu i lywio'r trafodaethau hynny.

5. Darllen Pellach

Goblygiadau Brexit yng Nghymru i Iechyd y Cyhoedd

Beth allai cytundebau masnach ar ôl Brexit ei olygu i Iechyd y Cyhoedd yng Nghymru?

Ymateb i Her Driphlyg Brexit, COVID-19 a'r Newid yn yr Hinsawdd i Iechyd, Llesiant a Thegwch yng Nghymru

Brexit a Thlodi yng Nghymru: Drwy Lens Iechyd y Cyhoedd

A yw Brexit wedi newid sut mae Cymru'n cymryd rhan mewn atal, parodrwydd ac ymateb byd-eang o ran clefydau heintus?

6. Rhestr Talfyriadau

DU	Y Deyrnas Unedig	TCA	Cytundeb Masnach a Chydweithrediad
UE	Yr Undeb Ewropeaidd	ICC	Iechyd Cyhoeddus Cymru
UD	Unol Daleithiau	WHO	Sefydliad Iechyd y Byd
EMCDDA	Canolfan Monitro Ewropeaidd ar gyfer Cyffuriau a Chaethiwed i Gyffuriau	SIS II	System Wybodaeth Schengen II
EIS	System Wybodaeth Europol	SIENA	The Secure Information Exchange Network Application
FCTC	Confensiwn Fframwaith ar Reoli Tybaco	APPG	Grŵp Seneddol Hollbleidiol
OLAF	Swyddfa Gwrth-dwyll Ewropeaidd	ECRIS	System Gwybodaeth Cofnodion Troseddol Ewropeaidd
EMCS	System Rheoli Symudiadau Ecseis yr UE	WCO	Sefydliad Tollau y Byd
EAW	Gwarant Arestio Ewropeaidd	PNR	Cofnod Enw Teithwyr
CThem	Cyllid a Thollau Ei Fawrhydi	HIA	Asesiadau o'r Effaith ar Iechyd

7. Cyfeiriadau

- Holland A. An ethical analysis of UK drug policy as an example of a criminal justice approach to drugs: a commentary on the short film Putting UK Drug Policy into Focus. Harm Reduct J [Rhyngwrwyd]. 2020;17. Ar gael o: <https://harmreductionjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12954-020-00434-8>
- UK Government. Misuse of illicit drugs and medicines: applying All Our Health. [Rhyngwrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2022 Maw 9]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/publications/misuse-of-illicit-drugs-and-medicines-applying-all-our-health/misuse-of-illicit-drugs-and-medicines-applying-all-our-health>
- Mind. Recreational drugs and alcohol. [Rhyngwrwyd]. 2016 [dyfynnwyd 2022 Maw 9]. Ar gael o: <https://www.mind.org.uk/information-support/types-of-mental-health-problems/drugs-recreational-drugs-alcohol/about-recreational-drugs>
- WHO Regional Office for Europe. Evidence for the effectiveness and cost-effectiveness of interventions to reduce alcohol-related harm. [Rhyngwrwyd]. Copenhagen; 2009. Ar gael o: https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/43319/E92823.pdf
- ASH. Illicit tobacco: councillor briefings [Rhyngwrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Ebr 19]. Ar gael o: <https://ash.org.uk/uploads/Illicit-tobacco-briefing-July-2022.pdf?v=1662387634>
- UK Government. Health Matters: tobacco and alcohol CQUIN [Rhyngwrwyd]. 2019 [dyfynnwyd 2022 Awst 16]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/publications/health-matters-preventing-ill-health-from-alcohol-and-tobacco/health-matters-preventing-ill-health-from-alcohol-and-tobacco-use>
- Department of Health. A summary of the health harms of drugs. [Rhyngwrwyd]. 2011. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/215470/dh_129674.pdf
- National Health Service. The risks of drinking too much. [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2023 Chwe 09]. Ar gael o: <https://www.nhs.uk/live-well/alcohol-advice/the-risks-of-drinking-too-much>
- Mental Health Foundation. Alcohol and mental health [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Awst 17]. Ar gael o: <https://www.mentalhealth.org.uk/explore-mental-health/a-z-topics/alcohol-and-mental-health>
- Centre for Disease Prevention and Control. Health Effects of Cigarette Smoking. [Rhyngwrwyd]. Ar gael o: https://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/fact_sheets/health_effects/effects_cig_smoking/index.htm#:~:text=Smoking can cause lung disease,alveoli found in your lungs.&text=Lung diseases caused by smoking,includes emphysema and chronic bronchitis.&text=
- INTERPOL. Illicit goods - the issues. [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.interpol.int/en/Crimes/Illicit-goods/Illicit-goods-the-issues>
- World Economic Forum. Illicit trade endangers the environment, the law and the SDGs: We need a global response. [Rhyngwrwyd]. 2019 [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: <https://www.weforum.org/agenda/2019/07/illicit-trade-sdgs-environment-global-danger>
- Wright, A; Smith, K a Hellowell, M. Policy lessons from health taxes: a systematic review of empirical studies. [Rhyngwrwyd]. 2017 [dyfynnwyd 2023 Mai 5]. Ar gael o: <https://bmcpublihealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12889-017-4497-z>
- UK Government. Government Response to the Independent Review of Drugs by Dame Carol Black. 2021; Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/publications/independent-review-of-drugs-by-dame-carol-black/government-response-to-the-independent-review-of-drugs-by-dame-carol-black>
- Srivastava K. Fake covid vaccines boost the black market for counterfeit medicines. BMJ [Rhyngwrwyd]. 2021;375. Ar gael o: <https://www.bmj.com/content/375/bmj.n2754>
- UK Government. 3. Tax gaps: Excise (including alcohol, tobacco and oils). [Rhyngwrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Mai 5]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/statistics/measuring-tax-gaps/3-tax-gaps-excise-including-alcohol-tobacco-and-oils>
- UK Government. Outputs for April 2021 to March 2022. [Rhyngwrwyd]. 2023 [dyfynnwyd 2022 Mai 5]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/publications/annual-outputs-for-tacking-tobacco-smuggling/outputs-for-april-2021-to-march-2022>
- Foltea M. Brexit and the Control of Tobacco Illicit Trade. [Rhyngwrwyd]. Warsaw; 2020. Ar gael o: https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/39562/2020_Book_BrexitAndTheControlOfTobaccoIllicitTrade.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- HM Revenue and Customs. Alcohol Fraud Legislative measures to tackle existing and emerging threats to the UK alcohol duty regime [Rhyngwrwyd]. 2012 [dyfynnwyd 2022 Maw 9]. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/212738/Alcohol_Fraud_consultation.pdf
- World Health Organisation Framework Convention on Tobacco Control. Protocol to eliminate illicit trade in tobacco products. [Rhyngwrwyd]. 2012. Ar gael o: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/80873/9789241505246_eng.pdf
- Lachenmeier DW. Alcohol in the European Union. Consumption, harm and policy approaches: Unrecorded and illicit alcohol. [Rhyngwrwyd]. 2012. Ar gael o: https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/191360/2-Unrecorded-and-illicit-alcohol.pdf
- University of Northampton. A Law Lecturer's Perspective. Will Brexit create a Gangster's Paradise? [Rhyngwrwyd]. 2016 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://uninorthants.medium.com/a-law-lecturers-perspective-will-brexit-create-a-gangster-s-paradise-2d247e90dcdf>

23. ASH Wales. Briefing: Illegal tobacco problem in Wales 2019. [Rhyngwrwyd]. 2019. Ar gael o: <https://ash.wales/wp-content/uploads/2021/07/illegal-tobacco-briefing-2019.pdf>
24. No Ifs. No Butts. About No Ifs. No Butts. [Internet]. [dyfynnwyd 2023 Mai 22]. Ar gael o: <https://noifs-nobutts.co.uk/about>
25. Illicit Trade All-Party Parliamentary Group. Illicit trade in the UK [Rhyngwrwyd]. 2018 [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: <https://connectpa.co.uk/wp-content/uploads/2018/07/Illicit-Trade-APPG-report-2018LRi.pdf>
26. Europol. Illicit drugs in the EU: the situation is expanding in scale and complexity [Rhyngwrwyd]. 2019 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/illicit-drugs-in-eu-situation-expanding-in-scale-and-complexity>
27. National Crime Agency. Drug trafficking [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Awst 17]. Ar gael o: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/crime-threats/drug-trafficking>
28. House of Commons Home Affairs Committee. Oral evidence: Drugs, HC 198 [Rhyngwrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Ebr 19]. Ar gael o: <https://committees.parliament.uk/oralevidence/10516/html>
29. UK Government. United Kingdom drug situation 2019: summary. [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Mai 16]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/publications/united-kingdom-drug-situation-focal-point-annual-report/uk-drug-situation-2019-summary>
30. UK Government. Over 3 million medicines and devices seized in UK as part of global crackdown. [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Mai 26]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/news/over-3-million-medicines-and-devices-seized-in-uk-as-part-of-global-crackdown>
31. Department of Health. Counterfeit medicines. [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Mai 26]. Ar gael o: <https://www.health-ni.gov.uk/articles/counterfeit-medicines>
32. Home Office. Serious Crime Act 2015: Fact sheet: Powers to seize, detain and destroy drug cutting agents. [Rhyngwrwyd]. 2015. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/415970/Factsheet_-_Cutting_agents_-_Act.pdf
33. UK Parliament. Early day motions: cocaine and cutting agents. [Rhyngwrwyd]. 2009 [dyfynnwyd 2022 Ebr 20]. Ar gael o: <https://edm.parliament.uk/early-day-motion/38634>
34. UK Government. ACMD publishes major cocaine report. 2015.
35. Bryant J. Plenary short debate: drug policy in Wales and the UK: starting a national conversation. Senedd TV. [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: <http://www.senedd.tv/Meeting/Archive/890eaa73-a88c-49b2-ba1c-f288fc4a2657?autostart=True#>
36. UK Government. From harm to hope: A 10-year drugs plan to cut crime and save lives. [Rhyngwrwyd]. 2021. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/publications/from-harm-to-hope-a-10-year-drugs-plan-to-cut-crime-and-save-lives#:~:text=Policy paper,From harm to hope%3A A 10-year drugs plan to,quality treatment and recovery system>
37. Centre for Disease Control and Prevention. Alcohol and Public Health [Rhyngwrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2022 Ebr 20]. Ar gael o: <https://www.cdc.gov/alcohol/fact-sheets/alcohol-use.htm#:~:text=Long-Term Health Risks,liver disease%2C and digestive problems.&text=Cancer of the breast%2C mouth,liver%2C colon%2C and rectum>
38. Manning L, Kowalska A. Illicit Alcohol: Public Health Risk of Methanol Poisoning and Policy Mitigation Strategies. Foods [Rhyngwrwyd]. 10(7):1625. Ar gael o: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8303512>
39. Drinkaware. The dangers of fake alcohol [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.drinkaware.co.uk/advice/staying-safe-while-drinking/the-dangers-of-fake-alcohol>
40. UK Government. The benefit of Brexit: How the UK is taking advantage of leaving the EU [Rhyngwrwyd]. London; 2022. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1054643/benefits-of-brexit.pdf
41. University of Bath. The UK Tobacco Industry Interference Index 2021. [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.bath.ac.uk/case-studies/the-uk-tobacco-industry-interference-index-2021>
42. UK Government. Tobacco Track and Trace following the UK transition period. [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 8]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/publications/tobacco-track-and-trace-following-the-uk-transition-period/tobacco-track-and-trace-following-the-uk-transition-period>
43. World Health Organization. Tobacco. 2021.
44. ASH Wales. Illegal tobacco [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://ash.wales/campaign/illegal-tobacco>
45. HM Revenue & Customs and Border Force. Tackling illicit tobacco: From leaf to light. [Rhyngwrwyd]. 2015. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/418732/Tackling_illicit_tobacco_-_From_leaf_to_light_2015_.pdf
46. Herefordshire Council. Illegal tobacco health warning. [Rhyngwrwyd]. 2019 [dyfynnwyd 2023 Ebr 19]. Ar gael o: <https://yourherefordshire.co.uk/all/featured-articles/news-illegal-tobacco-health-warning/#:~:text=This%20%E2%80%98Stoptober%E2%80%99%20Herefordshire%20Council%20is%20warning%20residents%20against,have%20been%20smuggled%20or%20bootlegged%20into%20the%20UK>
47. Illicit Tobacco Partnership. Undermining efforts to cut smoking [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.illicit-tobacco.co.uk/problem/undermining-tobacco-control/index.html>
48. De Lacy E, Hay S. Illegal tobacco: undermining tobacco control measures in Wales. 2015.
49. Institute for Government. Negotiating Brexit: policing and criminal justice. [Rhyngwrwyd]. 2018. Ar gael o: https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/IfG_Brexit_policing_criminal_justice_web.pdf

50. National Crime Agency. Request for NCA Products re Drugs and Brexit, 15 October. [E-mail]. 2021.
51. Roman-Urrestarazu A, Yang J, Robertson R, McCallum A, Gray C, McKee M, et al. Brexit threatens the UK's ability to tackle illicit drugs and organised crime: What needs to happen now? Health Policy (New York) [Rhyngwrwyd]. 2019;123(6):521–5. Ar gael o: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0168851019301046>
52. European Commission. The EU-UK Trade and Cooperation Agreement [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2021 Tach 19]. Ar gael o: https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en
53. European Commission. EU Customs Union – unique in the world. [Rhyngwrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: https://ec.europa.eu/taxation_customs/customs-4/eu-customs-union-facts-and-figures/eu-customs-union-unique-world_en
54. UK in a Changing Europe. The European Single Market. 2019.
55. Office for National Statistics. Travel trends: 2021. [Rhyngwrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Ion 04]. Ar gael o: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/leisureandtourism/articles/traveltrends/latest#visits-abroad-by-uk-residents>
56. UK Government. Statistics on UK-EU trade. [Rhyngwrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Ion 4]. Ar gael o: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-7851/CBP-7851.pdf>
57. Casalichio E, Lanktree G, Whale S. Morning Trade UK (17th Chwe 2022) [E-mail]. Politico; 2022.
58. UK Government. Historic Trade Act becomes law. [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2021 Ion 25]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/news/historic-trade-act-becomes-law>
59. Torrance D. Reserved matters in the United Kingdom. [Rhyngwrwyd]. 2019. Ar gael o: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8544/CBP-8544.pdf>
60. Senedd Business. Powers. [Rhyngwrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://senedd.cymru/sut-rydym-yn-gweithio/ein-rol/pwerau>
61. Civil Service. Devolution Factsheet. [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/770709/DevolutionFactsheet.pdf
62. Illicit Trade All-Party Parliamentary Group. Message from Matthew Offord MP. [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: <https://connectpa.co.uk/illicit-trade-party-parliamentary-group>
63. Hadfield A, Bullock K, Tong S, Mallett E, Keningale P, Wellings F. Border trouble? Cooperation between UK and European Police, Judicial, Port and Border Authorities in the Post-Brexit Age. [Rhyngwrwyd]. 2022. Ar gael o: <https://www.surrey.ac.uk/sites/default/files/2022-02/border-trouble-document.pdf>
64. INTERPOL. What is INTERPOL? [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/What-is-INTERPOL>
65. UK in a Changing Europe. Post-Brexit law enforcement cooperation. [Rhyngwrwyd]. 2017. Ar gael o: <https://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2017/11/Post-Brexit-law-enforcement-cooperation-negotiations-and-future-options.pdf>
66. INTERPOL. Our response [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.interpol.int/en/Crimes/Illicit-goods/Our-response>
67. University of Bath. Policy changes needed for tobacco control. 2022.
68. UK Government. Political Declaration setting out the framework for the future relationship between the European Union and the United Kingdom. [Rhyngwrwyd]. 2019. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/840656/Political_Declaration_setting_out_the_framework_for_the_future_relationship_between_the_European_Union_and_the_United_Kingdom.pdf
69. European Commission. European arrest warrant [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Ebr 21]. Ar gael o: https://ec.europa.eu/info/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/types-judicial-cooperation/european-arrest-warrant_en
70. UK Parliament. Chapter 5: The extradition provisions [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Ebr 21]. Ar gael o: <https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/lducom/250/25008.htm>
71. UK Parliament. Beyond Brexit: policing, law enforcement and security. [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://committees.parliament.uk/publications/5298/documents/52902/default>
72. Wilson TJ. EU-UK criminal justice and security cooperation after Brexit: A perspective. Forensic Sci Int Synerg [Rhyngwrwyd]. 2021;3:100144. Ar gael o: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2589871X21000127>
73. National Crime Agency. Joint International Crime Centre Launches [Rhyngwrwyd]. 2023 [dyfynnwyd 2023 Ebr 19]. Ar gael o: <https://nationalcrimeagency.gov.uk/news/joint-international-crime-centre-launches>
74. Europol. Europol history. [Rhyngwrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.europol.europa.eu/history/europol-history.html>
75. Niblock R. Cooperation with EU agencies and bodies under the EU–UK Trade and Cooperation Agreement1: Eurojust, OLAF and the EPPO. New J Eur Crim Law [Rhyngwrwyd]. 2021;12(2):277–82. Ar gael o: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/2032284421996051>
76. National Crime Agency. NCA and EUROPOL sign up to a new working arrangement [Rhyngwrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Ebr 22]. Ar gael o: <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/news/nca-and-europol-sign-up-to-a-new-working-arrangement>

77. Eurojust. Eurojust and UK Home Office sign Working Arrangement [Rhynggrwyd]. 2021. Ar gael o: https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/2021-01/judicial_cooperation_in_criminal_matters_eu_uk_from_1_january_2021.pdf
78. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. About the EMCDDA. [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2021 Awst 25]. Ar gael o: https://www.emcdda.europa.eu/about_en
79. UK Parliament. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. 2021.
80. Watson R. EU drugs agency admits that it misses UK data and expertise. Br Med J. 2021.
81. EMCDDA. Turkey, country drug report 2019. [Rhynggrwyd]. 2019 [dyfynnwyd 2022 Gor 8]. Ar gael o: https://www.emcdda.europa.eu/publications/country-drug-reports/2019/turkey_en
82. EMCDDA. weden, country drug report 2019. [Rhynggrwyd]. 2019 [dyfynnwyd 2022 Gor 8]. Ar gael o: https://www.emcdda.europa.eu/publications/country-drug-reports/2019/sweden_en
83. OLAF. Over 1 million litres of wine and alcoholic beverages seized under OLAF-led operation. 2021.
84. Ilett N. The European Anti-Fraud Office (OLAF). J Financ Crime [Rhynggrwyd]. 2004;12(2):120. Ar gael o: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/13590790510624936/full/html>
85. OLAF. OLAF in 2020: stopping fraud, keeping Europeans safe. [Rhynggrwyd]. 2021. Ar gael o: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/olaf-2020-stopping-fraud-keeping-europeans-safe-2021-06-10_en
86. OLAF. OLAF welcomes European Court of Justice ruling on UK undervaluation case [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2022 Awst 16]. Ar gael o: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/olaf-welcomes-european-court-justice-ruling-uk-undervaluation-case-2022-03-10_en
87. UK in a Changing Europe. Policing capabilities lessened after Brexit. [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://ukandeu.ac.uk/policing-capabilities-lessened-after-brexit>
88. University of East Anglia, EKRI Economic and Social Research Council, UK in a Changing Europe, Centre for Competition and Policy, and B&E. UK Regulations after Brexit. [Rhynggrwyd]. 2021. Ar gael o: <https://ukandeu.ac.uk/wp-content/uploads/2021/02/UK-regulation-after-Brexit.pdf>
89. UK in a Changing Europe. What Brexit means for information sharing. 2020.
90. Europol. Secure Information Exchange Network Application (SIENA) [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Ebr 27]. Ar gael o: <https://www.europol.europa.eu/operations-services-and-innovation/services-support/information-exchange/secure-information-exchange-network-application-siena>
91. Europol. Secure Information Exchange Network Application (SIENA).
92. Centre for Britain and Europe. Cooperation between UK and European Police, Judicial, Port and Border Authorities in the Post-Brexit Age [Rhynggrwyd]. 2022. Ar gael o: 10/05/22
93. Europol. Europol Information System (EIS).
94. European Commission. The EU-UK Trade and Cooperation Agreement. [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 8]. Ar gael o: https://ec.europa.eu/info/strategy/relations-non-eu-countries/relations-united-kingdom/eu-uk-trade-and-cooperation-agreement_en
95. Eurojust. Eurojust and UK Home Office sign Working Arrangement [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Mai 26]. Ar gael o: <https://www.eurojust.europa.eu/news/eurojust-and-uk-home-office-sign-working-arrangement>
96. UK in a Changing Europe. Data Protection After Brexit: A New Switzerland? [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 8]. Ar gael o: <https://ukandeu.ac.uk/data-protection-after-brexit-a-new-switzerland>
97. Luckner JG V. A Brexit last call: The strange practice of pre-Brexit opt-ins. Maastrich J Eur Comp Law [Rhynggrwyd]. 2021;28(4):556–72. Ar gael o: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1023263X211024990>
98. UK Parliament. Chapter 3: Future UK-EU sharing of law enforcement and criminal justice data [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://publications.parliament.uk/pa/ld5801/ldselect/ldecom/250/25006.htm>
99. Clearit Canada. What Are Import Controls? [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: <https://clearit.ca/canadian-customs-broker-blog/what-are-import-controls>
100. World Customs Organization. Discovering the WCO [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Ebr 26]. Ar gael o: <http://www.wcoomd.org/en/about-us/what-is-the-wco/discover-the-wco.aspx>
101. World Customs Organization. The WCO issues its 2021 Illicit Trade Report. [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Ion 05]. Ar gael o: <https://www.wcoomd.org/en/media/newsroom/2022/june/the-wco-issues-its-2021-illicit-trade-report.aspx>
102. European Commission. Systems for tobacco traceability and security features. [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: https://ec.europa.eu/health/tobacco/product-regulation/systems-tobacco-traceability-and-security-features_en
103. European Commission. Rules for Tobacco tracking & tracing system adopted today! [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://ec.europa.eu/newsroom/sante/newsletter-archives/6483>
104. UK Government. Importing excise goods to the UK from the EU. [Rhynggrwyd]. 2019 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/guidance/importing-excise-goods-to-the-uk-from-the-eu>
105. European Commission. EMCS: How it works. [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Gor 8]. Ar gael o: https://taxation-customs.ec.europa.eu/emcs-how-it-works_en

106. Institute for Government. Trade: freeports and free zones. [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainers/trade-freeports-free-zones#:~:text=Freeports are similar to free,tax breaks and government support>
107. Webb D, Jozepa I. Government policy on freeports. London; 2022.
108. UK Government. Freeports. [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/guidance/freeports>
109. Birmingham Airport. Travelling to the EU from 1st January 2021? Read the latest advice [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Mai 26]. Ar gael o: <https://www.birminghamairport.co.uk/at-the-airport/security-customs/travel-advice-to-europe-after-leaving-the-eu-from-the-1st-january>
110. Scendea. The UK's Regulatory Landscape: A year and a half on from the end of the Brexit Transition Period. [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Mai 5]. Ar gael o: <https://static1.squarespace.com/static/5e146e2d43bfb53ec197100/t/62f61d8662e25435dd1b7bb8/1660296585549/IA+-+The+UK%27s+Regulatory+Landscape+-+Post+Brexit+Transition.pdf>
111. UK Government. Government sets out pragmatic new timetable for introducing border controls. [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/news/government-sets-out-pragmatic-new-timetable-for-introducing-border-controls>
112. Power M. How Brexit Will Shape Britain's Drug Supply. 2019.
113. UK Government. The benefit of Brexit: How the UK is taking advantage of leaving the EU. [Rhynggrwyd]. 2022. Ar gael o: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1054643/benefits-of-brexit.pdf
114. National Audit Office. The UK border: Post UK-EU transition period. 2021.
115. UK Parliament. Home Office delivery of Brexit: customs operations. [Rhynggrwyd]. 2017 [dyfynnwyd 2022 Maw 8]. Ar gael o: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmhaff/540/540.pdf>
116. UK Government. £705 million investment for GB-EU border. [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/news/705-million-investment-for-gb-eu-border>
117. National Audit Office. The UK border: preparedness for the end of the transition period. [Rhynggrwyd]. Ar gael o: <https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2020/11/The-UK-border-preparedness-for-the-end-of-the-transition-period.pdf>
118. Labour Party. Revealed: UK customs body has just sixteen more staff today than five years ago as clock ticks down on Brexit. [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: <https://labour.org.uk/press/revealed-uk-customs-body-has-just-sixteen-more-staff-today-than-five-years-ago-as-clock-ticks-down-on-brexit>
119. University of Essex. Criminologist warns of increase in cross-border crime post-Brexit. [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2022 Maw 8]. Ar gael o: <https://www.essex.ac.uk/news/2020/08/05/criminologist-warns-of-increase-in-cross-border-crime-post-brexit>
120. BBC News. Freeports: What are they and will they help the economy? [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Awst 17]. Ar gael o: <https://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-55819489>
121. Welsh Affairs Committee. Oral evidence: One-off session with the First Minister of Wales, HC 1127. [Rhynggrwyd]. 2022. Ar gael o: <https://committees.parliament.uk/oralevidence/9875/pdf>
122. OECD. OECD Recommendation on Countering Illicit Trade: Enhancing Transparency in Free Trade Zones. [Rhynggrwyd]. 2019. Ar gael o: <https://www.oecd.org/gov/risk/recommendation-enhancing-transparency-free-trade-zones.htm>
123. OECD. Illicit trade: Enhancing transparency on Free Trade Zones [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Ebr 26]. Ar gael o: <https://www.oecd.org/gov/illicit-trade/?msclid=9ccd3809c55911ecb268521d4d980e67>
124. UK Parliament. UK Freeports: Government Response to the Committee's Fourth Report of Session 2019–21. [Rhynggrwyd]. 2021. Ar gael o: <https://committees.parliament.uk/publications/6439/documents/70313/default>
125. Dentsu. Dentsu Tracking supports UK government in the fight against illicit trade with launch of new digital Track & Trace system. [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2022 Gor 12]. Ar gael o: https://www.pnewswire.com/news-releases/dentsu-tracking-supports-uk-government-in-the-fight-against-illicit-trade-with-launch-of-new-digital-track-trace-system-301581792.html?utm_source=POLITICO_EU&utm_campaign=372addfc58-EMAIL_CAMPAIGN_2022_07_11_05_59
126. UK Government. Duty Free extended to the EU from January 2021. [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2022 Ion 26]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/news/duty-free-extended-to-the-eu-from-january-2021>
127. UK Government. Duty Free extended to the EU from January 2021 [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2022 Mai 26]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/news/duty-free-extended-to-the-eu-from-january-2021>
128. The Mirror. Gangs "now using Ireland as main route to smuggle millions of euro worth of cocaine into United Kingdom". [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Meh 21]. Ar gael o: <https://www.irishmirror.ie/news/irish-news/gangs-now-using-ireland-main-25630898>
129. EUROBSIT. Illicit trade: How does the Brexit could speed things up? [Rhynggrwyd]. 2018 [dyfynnwyd 2022 Maw 8]. Ar gael o: <https://medium.com/@Eurobsit/illicit-trade-how-does-the-brexit-could-speed-things-up-75e49f37eff5>
130. Global Initiative Against Transnational Organised Crime. Will Brexit see organized crime taking back control? [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2022 Maw 8]. Ar gael o: <https://globalinitiative.net/analysis/organized-crime-brexit>

131. Retailers Against Smuggling. Border retailers 70% more concerned about impact Brexit will have on smuggling and the border, compared to last year's annual survey [Rhynggrwyd]. 2018 [dyfynnwyd 2022 Maw 8]. Ar gael o: <https://www.retailersagainstmuggling.ie/border-retailers-70-more-concerned-about-impact-brexit-will-have-on-smuggling-and-the-border-compared-to-last-years-annual-survey>
132. Joossen L, Feliu A, Fernandez E. The Association of European Cancer Leagues: The tobacco control scale. [Rhynggrwyd]. 2019. Ar gael o: <https://www.tobaccocontrolscale.org/TCS2019.pdf>
133. Phillip Morris International. Tobacco economics [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Awst 17]. Ar gael o: <https://www.pmi.com/who-we-are/tobacco-economics>
134. Aldridge J, Garius L, Spicer J, Harris M, Moore K, Eastwood N. Drugs in the Time of COVID: The UK Drug Market Response to Lockdown Restrictions. 2021.
135. Politico. Drug use steady despite lockdowns: EU agency. [Rhynggrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2022 Maw 8]. Ar gael o: <https://www.politico.eu/article/drug-use-steady-despite-coronavirus-lockdown-emcdda>
136. Green L, Edmonds N, Morgan L, Andrew R, Ward M, Azam S, et al. The Public Health Implications of Brexit in Wales: A Health Impact Assessment Approach (Main Findings). [Rhynggrwyd]. Cardiff; 2019. Ar gael o: <https://phwwhocc.co.uk/wp-content/uploads/2020/08/Implications-of-Brexit-Main-Findings-Welsh.pdf>
137. International Task Force on Strategic Drug Policy. A New Approach to Reduce Drug Demand. [Rhynggrwyd]. 2005. Ar gael o: <http://dfaf.org/wp-content/uploads/2018/09/maindoc.pdf>
138. Popovici I, French MT. Does unemployment lead to greater alcohol consumption? *Ind Relations A J Econ Soc* [Rhynggrwyd]. 2013;52(2):444–6. Ar gael o: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/irel.12019>
139. Lee AJ, Crombie IK, Smith WC, Tunstall HUGH. Alcohol consumption and unemployment among men: the Scottish Heart Health Study. *Br J Addict* [Rhynggrwyd]. 1990;85(9):1165–1170. Ar gael o: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1360-0443.1990.tb03441.x>
140. Montgomery SM, Cook DG, Bartley MJ, Wadsworth M. 'Unemployment, cigarette smoking, alcohol consumption and body weight in young British men'. *Eur J Public Health* [Rhynggrwyd]. 1998;8:21–7. Ar gael o: <https://academic.oup.com/eurpub/article/8/1/21/540230?login=true>
141. The British Heart Foundation. Unemployed more likely to smoke and risk heart health [Rhynggrwyd]. 2013 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: [https://www.bhf.org.uk/what-we-do/news-from-the-bhf/news-archive/2013/september/smoking-habits#:~:text=Unemployed people were twice as,people and students \(17%25\)](https://www.bhf.org.uk/what-we-do/news-from-the-bhf/news-archive/2013/september/smoking-habits#:~:text=Unemployed people were twice as,people and students (17%25))
142. Arcaya M, Glymour MM, Christakis NA, Kawachi I, Subramanian S V. Individual and spousal unemployment as predictors of smoking and drinking behavior. *Soc Sci Med* [Rhynggrwyd]. 2014;110:89–95. Ar gael o: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953614002135>
143. Henderson JL, Hawke LD, Chaim G. Not in employment, education or training: Mental health, substance use, and disengagement in a multi-sectoral sample of service-seeking Canadian youth. *Child Youth Serv Rev*. 2017;75:138–45.
144. Henkel D. Unemployment and Substance Use: A Review of the Literature (1990 – 2010). *Curr Drug Abuse Rev*. 2011;4(1):4–27.
145. Australian Government. Unemployed up to three times more likely to use drugs. 2017.
146. Swendsen J, Conway KP, Degenhardt L, Glantz M, Jin R, Merikangas KR, et al. Mental Disorders as Risk factors for Substance Use, Abuse and Dependence: Results from the 10-year Follow-up of the National Comorbidity Survey. *Addiction* [Rhynggrwyd]. 2011;105(6):1117–28. Ar gael o: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2910819>
147. Substance Abuse and Mental Health Service Administration. Risk and Protective Factors. [Rhynggrwyd]. 2019 [dyfynnwyd 2022 Ebr 5]. Ar gael o: <https://www.samhsa.gov/sites/default/files/20190718-samhsa-risk-protective-factors.pdf>
148. National Health Service. Substance Misuse and Mental Health. [Rhynggrwyd]. 2014 [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: <https://www.rdash.nhs.uk/wp-content/uploads/2015/02/Substance-misuse-and-mental-health-leaflet-10.17.pdf>
149. Public Health England. Health matters: smoking and mental health. [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2022 Gor 8]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/publications/health-matters-smoking-and-mental-health/health-matters-smoking-and-mental-health#:~:text=A meta-analysis and systematic, and psychological quality of life>
150. Drinkaware. Alcohol and mental health. [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Gor 8]. Ar gael o: <https://www.drinkaware.co.uk/facts/health-effects-of-alcohol/mental-health/alcohol-and-mental-health#:~:text=Regular%2C heavy drinking interferes with, stress harder to deal with>
151. Shaw A, Egan J, Gillespie M. Drugs and poverty: A literature review. [Rhynggrwyd]. 2007. Ar gael o: https://www.sdf.org.uk/wp-content/uploads/2017/03/Drugs_Poverty_Literature_Review_2007.pdf
152. National Institute of Health. Preventing Drug Use among Children and Adolescents (In Brief): What are risk factors and protective factors? [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2023 Ebr 19]. Ar gael o: https://nida.nih.gov/sites/default/files/preventingdruguse_2_1.pdf

153. ASH. Health inequalities and smoking. [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2022 Maw 30]. Ar gael o: https://ash.org.uk/wp-content/uploads/2019/09/ASH-Briefing_Health-Inequalities.pdf
154. Hemmingsson, T. Lundberg I, Diderichsen F, Allebeck P. 'Explanations Of Social Class Differences In Alcoholism Among Young Men'. Soc Sci Med [Rhynggrwyd]. 1998;47(10):1399–405. Ar gael o: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0277953698002585>
155. Romelsjö A, Stenbacka M, Lundberg. 'A population study of the association between hospitalization for alcoholism among employees in different socio-economic classes and the risk of mobility out of, or within, the workforce'. Eur J Public Health. 2004;14:53–7.
156. Turner D, Smith J. Data mining Wales: The annual profile for substance misuse 2018-19. [Rhynggrwyd]. Cardiff; 2009. Ar gael o: [http://www.wales.nhs.uk/sitesplus/documents/888/Final Annual Profile 2018-19 ENGLISH.pdf](http://www.wales.nhs.uk/sitesplus/documents/888/Final%20Annual%20Profile%202018-19%20ENGLISH.pdf)
157. World Health Organization. Effects of tobacco on health. [Rhynggrwyd] 2016 [dyfynnwyd 2023 Ion 05]. Ar gael o: <https://www.who.int/europe/news-room/factsheets/item/effects-of-tobacco-on-health>
158. Transnational Alliance to Combat Illicit Trade. Illicit Trade in Alcohol. [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2023 Ion 04]. Ar gael o: <https://www.tracit.org/alcohol.html>
159. UK Government. Import alcohol into the UK. [Rhynggrwyd]. 2009 [dyfynnwyd 2023 Ion 05]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/guidance/import-alcohol-into-the-uk>
160. Llywodraeth Cymru. Arweiniad: Model Gweithredu Targed Ffiniau. [Rhynggrwyd]. 2023 [dyfynnwyd 2023 Ebr 19]. Ar gael o: <https://www.llyw.cymru/model-gweithredu-targed-y-ffin>
161. Transnational Alliance to Combat Illicit Trade. TRACIT Talking Points. [Rhynggrwyd]. [dyfynnwyd 2023 Ion 05]. Ar gael o: <https://www.tracit.org/tracit-talking-points>
162. Future Generations Commissioner for Wales. (2015) Well-being of Future Generations (Wales) Act 2015. [dyfynnwyd 2023 Ion 06]. Ar gael o: www.futuregenerations.wales/cy/about-us/future-generations-act
163. UK Government. Measuring tax gaps 2022 edition: tax gap estimates for 2020 to 2021. [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Ion 24]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/news/tax-gap-remains-steady-at-51>
164. Public Health Wales. Harm Reduction Database Wales: Drug related mortality. Annual Report 2021-2022. [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Ion 31]. Ar gael o: <https://phw.nhs.wales/publications/publications1/harm-reduction-database-wales-drug-related-mortality>
165. Office for National Statistics. Alcohol-specific deaths in the UK: registered in 2021. [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Ion 31]. Ar gael o: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/bulletins/alcohol-specificdeathsintheuk/2021registrations#alcohol-specific-deaths-by-uk-constituent-country>
166. Public Health Wales. Data mining Wales: the annual profile for substance misuse 2019-20. [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2023 Ion 31]. Ar gael o: <https://phw.nhs.wales/publications/publications1/data-mining-wales-the-annual-profile-for-substance-misuse-2019-20>
167. Welsh Government. A smoke-free Wales: Our long-term tobacco control strategy. [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Ion 31]. Ar gael o: <https://www.llyw.cymru/sites/default/files/pdf-versions/2022/7/2/1658848380/strategaeth-rheoli-tybaco-i-gymru.pdf>
168. Public Health Wales. Smoking in Wales. [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2023 Ion 31]. Ar gael o: <https://publichealthwales.shinyapps.io/ysmygyungnghymru>
169. Roberts M, Petchey L, Challenger A, Azam S, Masters R, Peden J. Cost of living crisis in Wales: A public health lens. [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Chwe 10]. Ar gael o: <https://phwwhocc.co.uk/wp-content/uploads/2022/11/PHW-Cost-of-Living-Report-CYM-2.pdf>
170. Green L, Morgan L, Azam S, Evans L, Parry-Williams L, Petchey, L and Bellis M. A Health Impact Assessment of the 'Staying at Home and Social Distancing Policy' in Wales in response to the Covid-19 pandemic: Executive Summary. [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2023 Chwe 10]. Ar gael o: https://phwwhocc.co.uk/wp-content/uploads/2020/07/HIA_-_Rapid_Review_of_SAH_Policy_Exec_Summary_W.pdf
171. Green L, Ashton K, Fletcher M, Jones A, Evans L, Evans T, Parry-Williams L, Azam S, Bellis M. Rising to the Triple Challenge of Brexit, COVID-19 and Climate Change for health, well-being and equity in Wales. Spotlight on: Rural Communities. [Rhynggrwyd]. 2022 [dyfynnwyd 2023 Chwe 10]. Ar gael o: https://phwwhocc.co.uk/wp-content/uploads/2022/04/PHW_Rural_Communities_Paper_WELSH.pdf
172. UK Government. International Law Enforcement Alerts Platform (I-LEAP) programme. [Rhynggrwyd]. 2023 [dyfynnwyd 2023 Maw 8]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/publications/home-office-major-programmes-accounting-officer-assessments/international-law-enforcement-alerts-platform-i-leap-programme#background-and-context>
173. Gilmour P. Levelling up: how UK freeports risk harbouring international crime. University of Portsmouth. [Rhynggrwyd]. 2023 [dyfynnwyd 2023 Maw 8]. Ar gael o: <https://www.port.ac.uk/news-events-and-blogs/security-and-risk/blogs/levelling-up-how-uk-freeports-risk-harbouring-international-crime#:~:text=A%20significant%20element%20of%20the,kinds%20of%20businesses%20to%20trade>
174. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. Free Ports, Not Safe Havens: Preventing Crime in the UK's Future Freeports. [Rhynggrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2023 Maw 8]. Ar gael o: https://static.rusi.org/27042020_freeports_final.pdf

175. Llywodraeth Cymru. Datganiad i'r Wasg: Datgelu porthladdoedd rhydd newydd Cymru. [Rhyngrwyd]. 2023 [dyfynnwyd 2023 Ebr 19]. Ar gael o: https://www.llyw.cymru/datgelu-porthladdoedd-rhydd-newydd-cymru?_ga=2.98789790.1261673881.1685960001-1784896216.1683209573&_gl=1*_eyglu8*_ga*MTc4NDg5NjlxNi4xNjgzMjA5NTcz*_ga_L1471V4N02*MTY4NTk2MDAwMC41LjEuMTY4NTk2MTI4MC4wLjAuMA..
176. UK Government. Debt Management and Banking Manual. HMRC internal manual. [Rhyngrwyd]. 2023 [dyfynnwyd 2023 Mai 5]. Ar gael o: <https://www.gov.uk/hmrc-internalmanuals/debt-management-and-banking/dmbm560015>
177. RAPS. The UK regulatory landscape post Brexit. [Rhyngrwyd]. 2021 [dyfynnwyd 2023 Mai 5]. Ar gael o: <https://www.raps.org/news-and-articles/news-articles/2021/5/the-ukregulatory-landscape-post-brexit>
178. Freyr. What is a Marketing Authorization Application (MAA)? [Rhyngrwyd]. 2023 [dyfynnwyd 2023 Mai 5]. Ar gael o: <https://www.freyrsolutions.com/what-is-a-marketing-authorization-application-maa>
179. House of Lords. The Protocol on Ireland/Northern Ireland. European Union Committee: 9th Report of Session 2019-2021. [Rhyngrwyd]. 2020 [dyfynnwyd 2023 Mai 5]. Ar gael o: <https://committees.parliament.uk/publications/1282/documents/11395/default>

**A yw Brexit wedi newid darganfod
ac atal masnach anghyfreithlon
mewn cyffuriau, alcohol a thybaco
yng Nghymru?**